

257393

1.

THE
UNIVERSITY OF
CHICAGO
PRESS

THE
UNIVERSITY OF
CHICAGO
PRESS

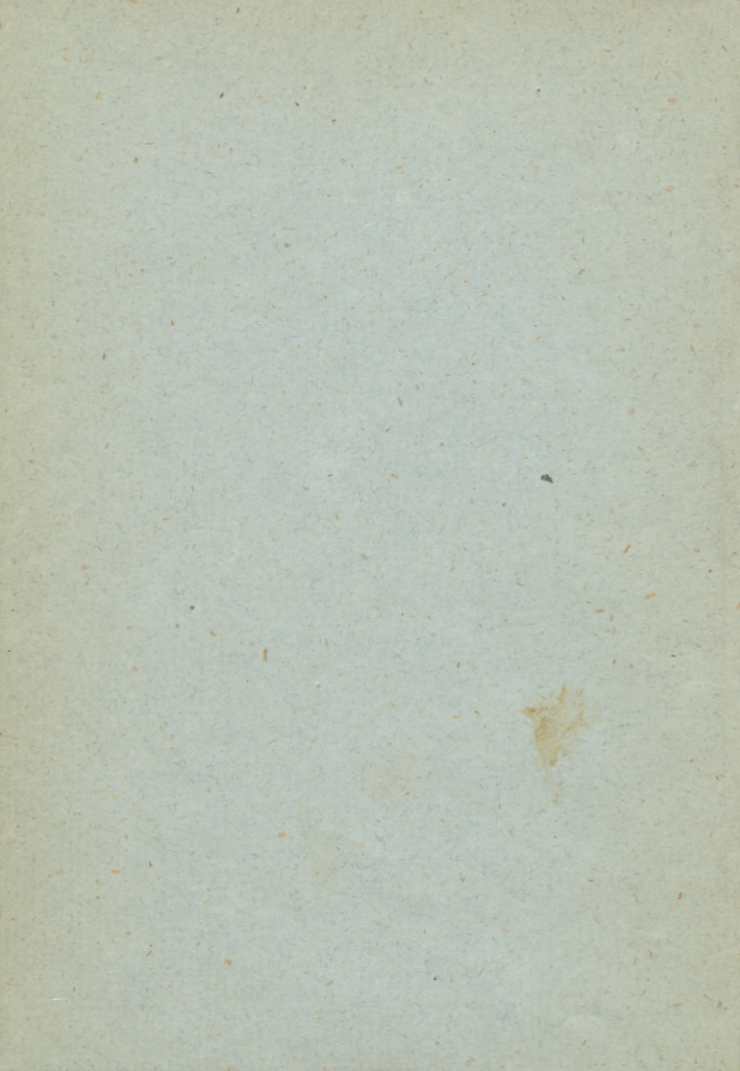
THE
UNIVERSITY OF
CHICAGO
PRESS

THE
UNIVERSITY OF
CHICAGO
PRESS

~~26,406~~

~~I
ov. Seed~~

~~St. 641~~

UTAZÁS
BRAZILIÁBA

ÉS VISSZA.

IRTA

SZENDRŐI GEÖCZE ISTVÁN.

I. KÖTET.

PEST,
LAUFFER VILMOS KIADÁSA
1869.

257393

Fest, 1869. Ludnyánszky Béla nyomdájától.

Az első kötet tartalma:

Tengeriút Genuától Rio Janeiroig.	1.
Elindulás Genuából.	3.
Az első est a tengeren. Óvrendszabályok a hajón. Fekvő helyem. Vízszivárgás a hajóba. Nyomorúságos élelmeztetés. Corsica és a hyèresi szigetek. A csellék (delphineek)	7.
A lioni (oroszlán) öböl. A baleári szigetek és a spanyol partok. Murcia, Carthago.	19.
Granada partjai. Balancero csolnakok. Átmenet a gibraltári szoroson.	21.
A madeirai, canári, cabo verdei szigetcsoportok. Vihar Cabo Verdénél.	25.
Áthatolás az egyenlítőn. Egyenlitői megkeresztelés. Szélcsend. Tengeri betegség. Az egyenlitői éj.	29.
Repülő halak. A forró hajlati esti felhők. A kis argonauta. Halászat. A parányhalak. A tengeri madarak.	35.
A délamerikai partok.	41.
Cabo Frio, Rio de Janeiro. Ácsorgás a kikötő	

előtt. Czápák. Vontató gőzös. Mámoritó virágillat.	43.
A rio de janeiroi kikötő. Monte da Assucar. Az erődök. Szigetek.	48.
A város fekvése.	51.
Braziliáról általában.	53.
Kiterjedése. Éghajlata. Rio Grande, vagy Brazília Magyarhona. A Lancierok. A Xarque.	55.
Brazília hegyrendszere. Fővölgyei. Lakossága. A gyér népesség okai. A színesek és fehérek közti házasság. A különféle színű népfajok. Jog és társadalmi egyenlőség, tekintet nélkül a színre. Indiánok.	60.
Brazília szabadelvű alkotmánya. Jó pénzügyi viszonyok. Honvédelmi rendszer. Nemzetőrség. Kis állandó sereg. A sereg és nemzetőrség a paraguayi háboru kitörésekor. Önkéntesek szedése. Hazafias áldozatok. Tengerészet.	66
Rio de Janeiro.	73.
Bemenet a kikötőbe. Gyümölcsöt áruló néger csolnakosok. Mandioca kenyér. Ambulans konyha a kikötőben. Alagosta. Cachas ital. Erdei fű-thea.	75.
A kiszállás nehézsége a sok boszantó formások megtartása miatt. Szerecsen kalauz. Hivatalnokok. Bureaucratia. A brazíliai zászló és czimer. Sárga láz.	80.
A vám mint Brazília főjövödelme. Egyéb jö-	

- vedelmek. Roppant kávé kivitel. Egyéb kivitel. Az alfundega (vámépületek). Az ott dolgozó rabszolgák. 85.
- Kiszállás Rioban. A meglepő tarka-barkaság a városban. A nép és urak viselete. Koldusok. Tejárusok. Gyaloghintók. Sétalovaglások. Gyümölcs árusnők. Rabnők. Delnők és színes nők. Fényüzés, pipere. A színes úrhölgyek feltűnni vagyása. 89.
- A szerecsen nők. A középosztályú színes nők. A kék szemű Mineirák. A fűrtös hajú s deli alakú Cabucák. 95.
- Aranyműves boltok. Chero. Fumo (fekete dohány) és cigarettok. Egy csoport chinai kuli a hal piaczon. A hal- és gyümölcspiacz. Csemgék. Teknős béka zsiradék. Tropicus éghajlati gyümölcsök. Momao. Mango. Az attól támadó betegség, és orvoslása. Banana. 97.
- Az 1 $\frac{1}{4}$ mértföldnyi vízvezetés. Az alkirályi palota. A császári palota. A kosárban fekvő néger koldus. Santa Teresa kolostor. A papok rabszolgái és rabnői. A papok világias életmódja. A „papasszonyságok.“ 107.
- A „Quartel aristocratico.“ Izletes villák, parkok és a nagyszerű növényzet. Egyházi alamizsnát kéregető elegans ifjak. . . . 112.
- Látogatás O. Th. senatornál A bájos vendég. Szíves fogadtatásunk. A házi úr atyai szívélyességgel megismertet bennünket a bra-

ziliai viszonyokkal. Kereskedelem. Gyarmatviszonyok Brazília, Laplata és Uruguayban. Brazília főgyarmatai.	115.
A jardim publico. Nagyszerű kilátás a kert erkélyéről. A gyarmat hivatalban. A gyarmatosok elszállásoltatása.	125.
Csolnakazás S. Antonio szigetre. Az agg néger története.	129.
A s. antonio kolostor. A sziget belseje, növényzete. Brazíliai indolentia egyrészt, nemzeti önérzet másrészt. Ciri tengeri pók. Halászat. Cormorán madarak.	135.
Nyugtalan éj. Serenada. A rabszolgák tánca. A portugál zene jellege. A Lafarnicha gyík. A barata bogarak. A hörgő kakas.	145.
Bemenet a városba. Rio nevezetesebb épületei. Utak. Vasutak.	151.
Kirándulás gőzösn Nichteroy városba. Néger bál, csata tánczok. Visszatérés a szigetre. Az esti fürgeteg.	154.
A roppant hőség. Enjenho Velho külváros. Tropicus növényzet. A Jaqueira kenyérfá és gyümölcse. A „kigyók szigete.“ A fellegvár. Hajóda (dock) a sziklában. Hajógyár. Kiténő fák. A paroba fa. Fegyvertár.	161.
Elindulás Santa Catarinába. Találkozás egy volt garibaldista bajtárssal. Santa Catarina partjai. A santa catarinai tengerszoros.	167.

Jelentékenyebb sajtóhibák.

19.	lap	felülről	1.	sor	<i>spanyo</i> olv. spanyol.
19.	"	"	6.	"	<i>31</i> olv. 21.
33.	"	alulról	11.	"	<i>protoculum</i> olv. protocollum.
39.	"	felülről	12.	"	<i>mind</i> olv. mint.
46.	"	alulról	5.	"	<i>290</i> olv. 200.
49.	"	"	7.	"	<i>hosszúranyló</i> olv. és hosszú- ranyuló.
65.	"	felülről	7.	"	<i>emberevő</i> olv. emberevő Gua- ranik,
66.	"	alulról	6.	"	<i>prerogativákhoz</i> olv. praero- gativákhoz.
82.	"	felülről	12.	"	<i>Teixeira</i> olv. Texeira.
85.	"	alulról	8.	"	<i>forintot</i> olv. ft. st-get (font sterlinget.)
85.	"	"	4.	"	<i>fr-tra</i> olv. fontra.
85.	"	"	3.	"	<i>forint</i> olv. font.
87.	"	"	11.	"	<i>hallatszánék</i> olv. hallatszánék.
88.	"	felülről	1.	"	<i>boszantatás</i> olv. boszantás.
96.	"	"	5.	"	<i>szep</i> olv. szép.
105.	"	"	11.	"	<i>megnélküli</i> olv. magnélküli.
105.	"	alulról	10.	"	<i>zöld és a lágy</i> olv. a zöld és lágy.
108.	"	felülről	3.	"	<i>tökéletesen</i> olv. tökéletesen.
109.	"	"	6.	"	<i>Teres</i> olv. Teresa.
110.	"	"	6.	"	<i>kevésbé</i> olv. kevésbé.

VIII

113.	„ felülről	12.	„	<i>itt</i> olv. <i>itt ott</i> .
114.	„ „	5.	„	<i>selyem ing</i> o. <i>selyem nyitott ing</i> .
116.	„ felülről	10.	„	<i>szertásos</i> olv. <i>szertartásos</i> .
118.	„ „	2.	„	<i>ssorgalmasan</i> olv. <i>szorgalmasan</i> .
118.	„ alulról	4.	„	<i>tisztelet</i> olv. <i>tiszteletet</i> .
119.	„ „	10.	„	<i>melyről</i> olv. <i>mellyel</i> .
122.	„ „	1.	„	<i>terület</i> olv. <i>területet</i> .
126.	„ felülről	8.	„	<i>keleti</i> olv. <i>keleti</i> .
127.	„ „	3.	„	<i>állottam</i> olv. <i>állhattam</i> .
135.	„ „	7.	„	<i>Ajaki</i> olv. <i>Ajkai</i> .
139.	„ alulról	2.	„	<i>birtokában</i> olv. <i>birtokában van</i> .
141.	„ felülről	7.	„	<i>veszve</i> olv. <i>elveszve</i> .
146.	„ „	11.	„	<i>ütennyel</i> olv. <i>ütenynyel</i> .
147.	„ alulról	2.	„	<i>jelentkezik</i> olv. <i>jelenkezik</i> .
148.	„ „	8.	„	<i>boszadály</i> olv. <i>borzadály</i> .
151.	„ felülről	8.	„	<i>leudületet</i> olv. <i>lendület</i> .

A tengeri út.

Genuától Rio de Janeiróig.

Elindulás Genuából.

„Fel a horgonnyal! végre itt van az észak-keleti szél!“

E szavakat a genuai kikötőben állomásozó „Santa Catherina“ három árboczos hajó kapitánya, 1864. január 13-kán viradatkor a hirtelen öröm azon izgatag hangján kiáltotta, mely emberi lényünknek sajátságos jellemzője oly pillanatban, midőn hosszas, türelmetlen várakozás után, a tétlenség nyomasztó hatása alul végre felszabadulva, a kitűzött cél felé vezető utra kelhetünk.

Ily izgatottság rezgi át a gyermek hangját, ki örülve édes anyja felé repez; ilyen a sóvárg-

va vágyó szerelmes szavát, melylyel keblére siető kedvese nevét kiejti; a győztes vezérét, ki intézve és figyelemmel kísérve a csata folyamát, egyszerre csak feledi a tábornoki hidegvért s lelkesülten felkiált „miénk a győzelem!”

A tengerésznek minden érdeke, gazdagulása vagy tönkrementése, dicsvágya, jövője — hiába — főleg az elemekhez, a szelek szeszélyéhez van kötve. Ez az ő bányája, ez az ő vetése. Csoda-e tehát ha élénk örömkialtással üdvözli a fuvalni kezdő szellőt, reményei megvalósításának eszközét, bár az halálba is viheti?!

Hat napja már hogy hajónk indulóképpen horgonyzott, csupán alkalmas szélre várva; s így az indulás percze, mely bár egy hosszú és fáradalmas utnak vala kezdete, reám nézve is, mint utasra nem lehetett érdeknélküli.

-A hajón általános tevékenység uralkodik, — a horgony mihamar a hajó elejének oldalán mutatkozik, mint a felröppenni készülő madár körme, mely szárnyait próbálgatja. A fehér vitorlák egyenkint dagadni kezdenek, s a tengerészek, primitív s egyhangu ugyan, de talán ép ezért némi különszerű mélázatot keltő hor-

gony- és vitorla-dala hallatszik: mintegy a távolban elhangzó bucsufeleletül a parton álló egy-két rokon s hű barátnak, kik a hajóval indulókhoz s az enyésző távol felé sietőkhez kendő intésekkel küldik „Isten hozzád“-jaikat.

Az északkeleti szél mindinkább erősebb lön, s az oceáni grif, mely engem is előttem ismeretlen vidékekre vala viendő, már teljesen kiterjesztette fehér szárnyait, s a hablocscsánás mindinkább erősebben hallatszék.

Hazám rég nem látott térein szülemlett talán ez északkeleti szél, gondolám — s e gondolat annyi édes emlékekkel tölté el lelkemet, midőn a partoktól mind messzebb távozánk.

A természetet zsibbadtságából felüditő hűs szél, a nem rég még Notus köde leplezte Apenninek felett azur kékre varázsolta a léget, előkészítve így méltólag a nap örök-ifju fényének reggeli utját. A piros hajnal bájai lassankint halványulni kezdének, s nemsokára aranylángsugarak áramlata koronázta azon amphitheatrumi bérczkörletet, mely ölébe zárja Genuát, a Dóriák e városát, még mindig büszke márvány palotáival és bájos kertjeivel.

Bucsut vevék a szép Olaszhon földjétől, mely mint második hazám mindig kedves emlékü lesz előttem, épügy Sicilia és Nápoly vérmezeinek vadrózsáival, s Calábria dalzengzetes, bérczövezte völgyeivel, mint Lombardia dús téreivel, s a Lago Maggiore festői szigetkéivel s partjaival a ticinói havasok lábánál.

A szél közép erővel fuvalt, hajónk egész nap rendes, ütenyszerű neki szökkenésekkel szeldelte a liguriai habokat, s este felé a Riviera di Ponente hosszában már mintegy három mértföldnyire oldaloztuk a savonai hegyeket.

A rövid téli nap mihamar szálló félen volt.

A halászok kettős pille szárnyu kis csolnaikaikat már a part felé kezdék irányozni, esti tanyájukra viendők nappali fáradalmaik jutalmát. A hajó ormánya irányában biborsugarait mindinkább a habtömegbe meritő nap, mintegy jelezni látszott ki tudja hány hétig követendő utunkat, a hesperidák régiói felé. Kelet felé sűrű ködfátyol ereszkedett, mintha az e tájékhoz kötött emlékeket sietne eltakarni.

Az első est a tengeren. Óvrendszabályok a hajón. Fekvőhelyem. Vtzzivárgás a hajóba. Nyomoruságos élelmez-tetés; Corsica és a hyèresi szigetek. A csellék (delphinek).

Élvezem tehát a tengeri ut első estéjét a zaj nélkül haladó vitorlás hajón.

A kapitány a szokásos „Ave Maria“ harangszó elhangzása után összehívja a matrózokat, s közli velök egyszer mindenkorra a megtartandó nappali és éjjeli szolgálati rendet, s a használandó jeleket.

„Ave Maria“ után a hajón a legnagyobb csendnek kell uralkodni, s gyergyát égetni csupán a kapitány szobájában szabad.

A nyolcz tengerész, ide nem értve az irnokot, mestert, ujonczot, és szakácsot, két részlegbe van beosztva. Ezen osztályok egymást minden négy órában felváltják, — nappal

azonban ha sürgős munka vagy vihar van, mind a nyolcz matróznak dologhoz kell látni.

A tengerészet óragépíleg rendezett hajó szolgálata, minden ridesége daczára is, megnyugtató, mondhatni költői benyomást gyakorol az utasra. Csillagos vagy sötét viharos éj lepje bár az oczeán végtelen felületét, a szolgálatban levő négy ember közül, egy mindig a hajó orrában őrködik, s a hajó elején levő nagy harangon felel az épen kormányozó matróz által a kis harangon adott óraütésre. Ő a hajó éber szeme, mely az éj sötétével küzd, hogy minden közeledő hajót idejekorán jelezhessen. Ő tőle függ a hajó s az azon levő emberek biztonsága, létele!

A világ összes tengerészeténél általánosan elfogadott szokás, egész éjjel egy zöld lámpát a hajó jobb oldalán, és egy vereset a hajó bal oldalán égetni.

E kis elővigyázat elhanyagolása miatt már sok hajó elveszett. A kapitány egy 2—3 hónapos utnál megkimélhet ugyan, ha fősvénykedik, pár forintnyi értékű olajat, de koczkáztatja a reá bizott emberéleteket, a hajót és

vagyont, mert főleg egészen sötét éjjeleken ez az egyedüli óvszer két hajó véletlen összeközése ellen, mi pedig mindkettő menthetlen elsüllyedésével végződik.

Az Oceánon még ugyan kevésbé veszedelmes e krajczáros takarékoskodás, mert ott néha négy-öt hétig se látni hajót, de a földközi tengeren alig mulik el nap, hogy tiz-húsz hajót is ne látna az ember különböző irányokban haladni.

A hives, de csillagtényes est bekövetkeztén, éjjeli ketreczem elfoglalásához láttam; mert alvó helyemet ágy névvel tisztelni meg, valóban travestia lenne.

A hajó orrában egy csappanó fenyű-deszka ajtócskán bebujva, s az ahoz támasztott fahágcsón, egy sötét helyiségbe lemenve, négykézláb tapogatózva kelle megkeresni négy szál deszkából összetákolt ketreczemet, hova ügygyel-bajjal befészkelődve, ki lehetett ugyan nyújtózkodni, de nem egyik vagy másik oldalra fordulni.

Összes ágyi ruhám egy kukoricza héjjal vékonyan megtöltött szalmazsák volt, mit Ge-

nuában utolsó két frankomért vettem, — takaróm fekete zuáv köpenyem, párnám pedig majd a jobb, majd a bal karom.

A hűséget minél inkább megközelítő képet ohajtván nyujtani tengeri utamról, nem tartom mellőzhetőnek az ily átélt prosaicusabb részletek megemlítését sem.

Az élet ugysis sokkal tarkább, semhogy bárhol is a költészet prósa nélkül feltalálható volna.

Sehol sem áll ez annyira, mint épen egy tengeri utnál, hol minden perczben költészet és igen is prósai valóság érintkeznek.

Nem hiszem tehát, hogy hibát követnék el, midőn a tengeri ut kényelmetlenségeit minél hivebben igyekszem leírni, történjék az bár a költészet illusziójának rovására.

„Amica poesis, sed magis amica veritas!“
Columbus például emlékirataiban a hűséget, lett legyen az bár egyszerű prósai előadása a láttak s tapasztaltaknak, soha se rendelte alá a poeticus csillogási viszketegnek. Sőt maga a költők valódi nagyja is Shakespeare, egy vagy más élénkebb eszménye erősebb előtün-

tetésére szükségesnek találta, épen a prósai valóságból meríteni comicus s nem ritkán trivialis ellentéteket.

Levontak-e ezek az eszményítés nagyságaiból? Nem. Sőt épen azért, mert éles ellentétek valának, még emelék azok magasztosságát.

Pedig ő eszményeit létező valóságokra, s nem pusztá képzeletre építé, mert lelkében rég megvitatá azon kérdést: „miben van több „valódi eszmény, a képzelmi költészetben-e, vagy „az élő költészetben, t. i. az életben magában?“

Ő látta a végzetlen eszmét azon örökös erőben, mely a mindenségben uralkodik, és azt mozgásban tartja, az összegyűtem azon éltető principiumában, mely a falevelet növeszti, a villámokat szórja, s a naprendszerek egyensúlyát és harmoniáját biztosítja!

Pedig ezen örökös erő, akár a világegyetemben, akár e földön, csakis az életben találja észlelhető kifejezését, a melyet vizsgálva, mindenesetre inkább közeledünk a költészet forrásaihoz, mintha azt beteges idealismusban keressük.

Az élethez forduló k tehát én is, s ügyelve egyedül az aethetica által vont korlátokra, utazásom prózai fáradalmainak leírását sem fogom elhanyagolni.

Csappanós ajtaju hálólhelyem az első két hétben legalább azon előnyt nyújtá, hogy a majdnem légmentesen elzárt hajóüregben levén, éjjel nem fáztam, s az eső, mely az első napokban igen gyakori volt, nem vert.

Nem sokáig élvezhetém azonban e hálólhelyet.

Ócska hajónkba, mely a genuai kikötőben másfél évig vesztegelt — elannyira, hogy oldalain már apró csigafészkek képződtek — a fa redvesedése következtében viz szivárgott be, mi ugyan mindennap rendszeren kiszivattyuztatott, de mégis mindig maradt benn némi víz-üledék. E pállott viz búzhődt kigőzölgése annál dögleletesebb és tűrhetetlenebbé tette a léget hálólhelyem körül, minél beljebb haladtunk a meleg éjhajlatba. Ehez járult még az épen fekvő helyem mellé tekeres alakban tett horgonyláncz iszap és rozsdá szaga, mely

aztán csakugyan kiállhatatlanná tévé e szurdékban való maradást.

A meleg éjhajlat alá érkezve tehát, nem maradt egyéb hátra, mint az egész uton, — vihar nem vihar, — a fedélzeten hálni, majd a hives szél, majd az eső által háborítatva, majd a matrózok által riasztatva fel álmomból, kiknek gyakran épen azon helyről kellett a vitorlák irányát változtatni, hol magam éjjelre meghuztam.

Még legtöbb nyugalmat találtam, a szállítások és szerencsétlenségek esetére a hajó közepéhez kötelekkel erősített nagy tartalék csolnakban. Sokszor annak egyik vagy másik oldala alá feküdtem, hol legalább annyira megnyire az esőtől védve valék, főleg ha oldalszéllel haladtunk, az olasz tengerészeti nyelven úgynevezett „vento di bolina-“val, mely sajátkép a legjobb szél, mert 45 fok alatt kapván a hajó oldalát, mind a három árbocz összes vitorláinak jut belőle, míg ha a szél a menetirány felé fuj, a hátulsó árbocz vitorlái a szelet az első két árbocz vásznai elől felfogják. Oldalszél alkalmával a szélalatti, vagyis

azon oldalon, a mely felé a hajó támaszkodik, nyugalmasan lehet aludni, míg a szélelteni emelkedett oldalon az ember mindig ki van téve annak, hogy forró ábrándos álmait egy hirtelen bevágó hab hívja le.

Nem tudnám megmondani, mi boszantóbb egy hosszú tengeri utban, az éjjeli álmatlan-kodás-e, vagy a nappali nyomoruságos élelmeztetés?

Sokszor három-négy napig is egyebet nem ettem, mint a regelire adott kis darab sajtot, mert az ebédre főzött sós hus, mit a kapitány előbbi braziliai utjában, tehát több mint két év előtt Rio Grande-ben vásárolt be, már annyira meg volt romolva, hogy abból a legerősebb eczettel se valék képes enni, pedig mindig kerültem a finnyássági szenvedéseket, s volt idő, midőn a siciliai hadjáratban napokig éltem nyers csigán, a kis tengeri „cappá-“n, nyers paradicsom almán, és a figuedino-cactus émelygős édes gyümölcsén, — e két éves hus azonban, megvallom minden gastronomicus hősiségemen kifogott.

Még szerencse volt, hogy a kapitány min-

den másodnap, szárított tőkehalat főzetett, mely sulyokkal megpuhitva, huszonnégy óráig áztatva, s aztán pusztá vízben egyszerűen megfőzve igen izetlen ugyan, de legalább nem undorító.

Kávét, bort, theát minden héten csak egyszer kaptunk, daczára annak, hogy az olasz tengerez-egészségügyi szabályzatok a kapitányoknak szigoruan meghagyják, mindenkinek ki hajójukon Amerikába utazik, hetenkint három adag bort adni. Némely kapitány azonban a takarékoságot egész a csalásig viszi, gondolva, hogy a szegény utas örül, ha rendeltetési helyére szerencsésen megérkezhetik, nem pedig hogy még panaszkodni, perlekedni futkározzék az illető consulhoz.

Az emberi természetben fekszik, hogy bajosan tűri ugyan a szenvedéseket, kellemetlenségeket, de egyszer azokon átesvén, feledni iparkodik. Nem mellőzhetek itt el egy comicumot felemlíteni.

Egy „sarkantyus“ utastárs, kinek ez első tengeri utja volt, már az első napokban belefáradván a sok kényelmetlenségbe, főleg pe-

dig a valóban nyomoruságos élelmezésbe, méltó türelmetlenségében így kiáltott vala fel: „én bizony Gibraltárnál tovább nem megyek, ott kiszom a partra, s bepanaszlom a kapitányt a consulnál.“

Ezt komolyan el is határozá, azon nauticai erős meggyőződésben, miszerint Gibraltárnál a szoros legfőlebb oly széles, mint a Tisza Tokajnál.

Hagytuk őt e boldogító hitben.

Nagy volt azonban keserű csalódása a valóság terén, látva hogy a tengerszoros még legkeskenyebb részén is, a Punta de Ciris és Punta de Frayle között, mintegy $1\frac{2}{3}$ mértfnyi széles, és látva a sebes tengerfolyam zölds habárját, melyben a czápák úgyszólván törzsökös lakosok.

Tengeri utunk második reggelén az éjféltájban igen megerősödött északkeleti szél büszkén dagasztá vitorláinkat, s minden órában $2\frac{1}{2}$ mértföldet*) haladva, a Corsica és hyères-i szigetek közti vizeken ébredtem fel.

*) A vitorlás hajó legnagyobb sebessége 3 geographiai mértföld egy óra alatt; de ily sebessége csak vihar alkalmával van.

Tüstént siettem a fedélzetre, élvezni a fris tengeri léget.

A felkelő nap sugarai arany csillámokban törtek meg a hullámok tetején fel-fel pezs-gő hófehér habokban. Egy-egy csoport cselle (delphin) játszi viczkádozása emelé a tiszta fényű tengeri reg nyílt képét, mintegy por-tyázó hada Neptunnak, rajonkint keresve hab-fel-hable a kis ajók hal ezereit.

A csellék a vitzömeg legkedélyesebb lakói. Uszás közt négy-öt lábnyira vetik ki magukat a vízből, versenyezve egyik a másikán keresztül, s egy-két mázsányi súlyuk okozta nagy ütődéssel esnek vissza a habokba, leir-ván előbb egy két-három ölnyi ivet a leve-gőben.

Különösen szeretnek villámsebeseen usz-va, és előhaladás közben a vízből gyakran fel-szökkenve, a hajó orrához jönni, s néha egy két óráig is mindig a hajó közelében játszva, az előtt jobbra-balra uszkálni, még akkor is, midőn a hajó a legsebesebben halad, mintegy azzal versenyezve.

Oly sebeseen viczkádoznak s usznak ösz-

szevissza, hogy habár mindig közel maradnak a hajóhoz, mégis minden halak közt legnehezebb azokat szigonynyal eltalálni, mert egy másodperczig sincsenek nyugton egy helyben ; a szigonyzó nem képes azokat célba venni ; sokszor aztán elvesztve türelmét, a szigonyt utánnok hajítja, természetesen többnyire eredmény nélkül, — vagy legfőlebb hátokat találja, hova az, vaskeménységű bőrük miatt be nem furódhatik, — pedig néha oly erővel hajítatik a szigony, hogy fa rudja ketté törik az ütődéstől.

A cselle husa megehető ugyan, de meglehetősen kemény. Az igen fiatalnak husa nem oly kemény, de ezt még sokkal bajosabb kiszigonyozni, mert ez még fűrgébb, és a szigonynak nem nyújt oly nagy célpontot.

A lioni (oroszlán) öböl. A baleári szigetek, és a spanyol partok. Murcia. Carthago.

Változó idővel, sokszor szélcsend által boszantatva folytattuk utunkat a veszélyességéről hírneves lioni öböl előtt.

Január 31-kén haladtunk el Menorca sziget és Barcelona között. 22-kén Majorcát láttuk, és másnap a S. Antonio fok előtt hajókatunk, balra hagyva Ibica és Formentera szigeteket, bizarr égnek meredő szikláikkal, mik Valencia csendes vizei felett a szálló nap bitorába öltözött rémcolossusok gyanánt tűnnek elő.

Murcia partjai előtt vitorláztunk már, s Cartagena látása lelkem elé varázslá a romokban porladozó egykori Carthago emlékét, — Hannibal ifjú tűzlelkű erélyét, míg azt polgártársai kalmár irigykedése, a capuai deliciák, s a sze-

relem édje meg nem ingaták. A szerelem, mely Camoes szerint az erős sziveket elgyengíti, mint épen a cannesi hősről oly találólag éneklé, e majd boldogító majd átkos érzelm hatalmáról beszélve:

„E tu Peno prospero tambem o sentisti,
„Depois que a vil moça de Apulia visti!“

(És te szerencsés feníciai szintén érezted azt, a mint az apuliai gonosz leányt láttad.)

Mint az ó kor elvihartzott századainak egyes ködképei tünnek elő képzetemben Eucharis esdeklő csáb tekintete, s Scipio ingadozatlan nagy lelke.

Hol van a büszke Carthago, mely a világ kincseit palotáiba gyűjté össze, királynéja a tengereknek?! mely előtt még a mindig győzedelmes római sas is nem egyszer reszketett!

Pormaradványait Murcia és Tunis kopár partjairól szórja a tengerbe a szélroham, — azon tengerbe, melyből e kalmárnép gazdagságát merité, hogy előbb utóbb egy kitartó katonanemzet zsákmánya legyen, mig ezt is önbűnei és elkorcsosulása más nép rabszolgájává nem tevék.

Granada partjai. Balancero csolnakok. Átmenet a gibraltári szoroson.

Nem sokára a gatai fokot, majd Almeirát, Motrilt és Malagát láttuk a derült egű Granada partjain, itt ott egy balanceróval (hinta bárka) találkozva, mely narancsesal megterhelve, árboczkáján dagadó három vitorlával Marseille felé tartott.

Azon napokban midőn a szél lanyhább, a hajó reggel s este mindig közelebb tart a partokhoz, felhasználandó a nap kelte és szálltakor szülemelő, s a partok tájékán majd gyengébben majd erősebben lengedező földi szelet (vento da monte); míg ellenben az éj előhaladtával mindig messzebb kell a parttól távozni, részint mert éjfél tájban a tengeren a legcsendesebb időben is támad némi, habár rövid

ideig tartó szellőcske, mit a hajónak szintén fel kell használnia, — részint óvatosságból, hogy egy hirtelen -felkerekedő vihar, a hajót éjjel a sziklás partok mellett közel ne kapja.

Január 27-kén érkeztünk a gibraltári szorosba, mely a hajókázónak valóban festői látványt nyújt, az Algeciras és Gibraltár által övedzett, s hajóerdővel telt kikötő, az úgynevezett Majmok hegye (Monte de los monos), a szorost uralgó sziklai sasfészekkel, az afrikai parton Ceutával, a nagy csoportokban ideoda szálló minden fajú és nagyságu halász madarakkal, s az itt tanyázni különösen szerető cselle rajokkal.

Az itteni tengerfolyam sebessége némelykor több mint egy mértföldnyi egy óra alatt, — ha tehát a szél sebessége ennél kisebb, akkor a hajókat az áram viaszodorja. Sokszor 40—50 hajó is vesztegel a szoros belsejében, várva egy oly erejű szelet, mely a sárgás zöld színű tengerfolyam árját legyőzni képes.

A mily nehéz azonban az atlanti tengerre kihajókázni, ép oly könnyű a bejövetel, mivel a Tarifa és Tanger között a szorosba toluló

viztömegek, gyakran teljes szélcsendben is behozzák a hajót, sőt néha még akkor is, ha a tengerfolyamnál kisebb erejű ellenszél fúj.

A legjobb északkeleti széllel épen napszállatkor hatoltunk át a szoroson, a minden hajót számon kérő erőd előtt.

Üdvözöltük azt az olasz lobogóval, s színek szerinti zászlócskákkal felelénk kérdéseire: honnan jövünk? hova megyünk? mikor indultunk? mi a hajó neve? mivel van megterhelve? Viszont kapitányunk jelezte a kérelmet, miszerint sürgönyözzék a genuai hajótulajdonosnak, hogy mikor hagytuk el Gibraltárt.

A fellegett est végkép leszállott, mikor a szorosból egészen kiértünk.

Az európai partok mindinkább a homály ölébe tűntenek el, s előre haladván az Atlant éji felhőktől barna habjai felett, csak olykor olykor volt még látható a tarifai világító torony elhaló fényé, mintha búcsupillantása volna a távol sötétjéből azon világgrésznek, mely szülőföldemet is, s így mindazt keblében rejtí, mi az életben előttem kedves.

Meglátandom-e még a hont, mely hosszú

sivár évek óta vár felvirulásra? Mikor üdvözlendem gyermekkorom kedves emlékhelyeit? hol minden bokrot, minden fát ismerek!

Elfeledve az európai continensen átélt, nálam is mint annyi másnál tengernyi szenvedéseket, a búcsu pillanatában csakis a vajmi kevés boldog napokra emlékezém.

Szeretteim felé még egy Isten hozzádot küldék azon tenger sötét habjairól, mely azoktól most már végkép elválasztand, s mintha búcsuintésemre enyéim nevében még egyszer felelne, láttam még kelet felé az európai tűz utolsó fellobbanását, s aztán már csak a sötétben pezsgő habok zürje fölött tévedezett tekintetem.

*A madeirai, canári, cabo verdei szigetcsoportok. Vihar
Cabo Verdénél.*

Gibraltáron túl majdnem az egyenlitői vizekig, az északkeleti földforgásiszél ohajtásunknak megfelelőleg kitartó volt.

Február 2-kán hagytuk el a madeirai, Porto Santo, Ilha de Fora (külső sziget) és Desertas szigeteket.

5-én voltunk a canári szigetek közt, balra hagyván Lencerolát, Fuerta Venturát, jobbra a régiek által legmagasabbnak tartott Tenerifa hegycsucsot, Gomerát, és a fok számításokról sokáig híres Ferro szigetét.

Már 9-kén reggel a cabo verdei (zöld-foki) szigetek előtt hajóztunk, minden órában $2\frac{1}{4}$ mértföldet téve.

A hajósok a Cabo Verde szigetcsoport

környékét époly veszedelmes helynek tartják, mint a Jóreménység fokát, az itt igen gyakori erős szélrohamok miatt, mint e tájat hajónk kapitánya is „domicilio delle burrasche“ — viharok tanyájának, találóan nevezé el.

S. Antoniot, S. Vincentót, Santa Luciát S. Nicola, Sol, Boa Vista, és S. Jagót elhagyva, a legdéliebb Fogo, és Brava szigetkék mellett is elhaladtunk, midőn a már különben is erősen fuvó szél, néhány percz alatt bőszi viharra nőtte ki magát.

Senegambia partjai felől fürgeteges zugás hallatszott, s a tombolva nyargaló hullámok mint dióhéjat hányták vetették hajónkat.

Az ég egészen elsötétült, s fekete felhők üzék egymást neki vadult szélparipáikon.

Ily hangverseny még ismeretlen volt előttem, mely borzadalmas accordját a köteleken zúgta el: füttyölve a vékonyabbakon sopranóból, a vastagabbakon pedig és az árboczon mély bassusból.

Egy tőlünk mintegy másfél mértföldnyire kúzködő amerikai hajó, középső árbocza kettétörésével fizette meg azon angol-szász merész-

séget, hogy még ily Istenitéletben is négy vitorlát behuzatlanul hagyott, — míg olasz kapitányunk szerencsésebb vala e két óráig tartó szélvészben, mert hiven nemzete óvatos jelleméhez, minden vitorlát jó előre behuzatott s csakis a hátulsó árboczon hagyatta fenn a kormányvitorlát, — azt is félig összehúzva, s így majdnem „csupasz árboczczal“ utaztunk.

A csupasz árboczczal való hajózás alatt a tengerészek azt értik, midőn a vihar oly rendkívüli, hogy egy vitorlát se lehet fenthagyni, — midőn maga a vihar a legnagyobb sebességgel hajtja a hajót, csupán azon lökerő által, mit a szél az árboczokra és a hajó oldalára gyakorol.

Egész a cabo verdei szigetekig sajátkép még mindig csak parthajósok voltunk. Ezentul már arra sem számolhattunk többé, hogy szigeteket fogunk látni.

Columbus szavai szerint most már a „mare tenebroso“ — borongós tenger — volt az, mely mindennapi látványunk lőn.

Europából a Délamerikába való menetelre legkedvezőbb levén január és február hónapok,

— (valamint viszont az Európába hajókázásra
julius és augustus) — folyvást a legjobb szél-
nek örvendtünk.

Atholás az egyenlítőn. Egyenlítői megkeresztelés. Szélcsend. Tengeri betegség. Az egyenlítői éj.

Február 17-kén érkeztünk az egyenlítő alá. Nehéz volt azonban az ahozi közeledés. A 10-dik északi foktól ugyanis egész a 4-ig, hol már a délkeleti földforgási szél régióiba érkezünk, — majdnem mindig szélcsend volt, és tulajdonkép csakis az itt gyakori, de pár percz alatt megszűnő esős szélrohamok, és azon szél segélyével hatolhattuk át e viztájat, mely egy-egy félórára este és reggel páhogott.

A nappali forróságot időközönként nagy záporosók enyhíték. Alig hogy kissé kiderült, már látni volt más oldalról a közelgő villámos fellegeket.

A hajósok e hirtelen támadó s igen veszedelmes egyenlítői viharokat „fekete oszlop” néven ismerik.

A mint a távolból a legkisebb fekete felhő mutatkozik, a vitorlákat azonnal be kell vonni, mert a vihar hihetetlen gyorsasággal érkezik meg, rémitő zugás, villámlás és menydörgéstől kísérve. A mily gyorsan támad azonban, époly hamar el is mulik, s aztán megint a legteljesebb szélcsend áll be, bár a felzaklatott hullámok még egy ideig azután is háborognak.

Az egyenlitő alatt szokásban van annak örömére, hogy a vonalat a hajó szerencsésen elérte, a matrózoknak apró ajándékokat adni, az általuk kiállott és még kiállandó fáradaalmakért. Ez némi tréfával is van összekötve, miután ily alkalomnal szokás szintén az utasokat kissé leönteni, hogy a nagy hőséget könnyebben eltűrjék. E tengeri megkeresztelés azonban lassankint már kimegy a divatból.

A melegség legkellemetlenebb, nagyobb szél utáni csendben. A tenger habjai még nem csillapultak le, bár a legparányibb fuvalom is már rég megszűnt. A hajó nem haladhatván előre, jobbra balra hajlong oly erősen, hogy oldalán sokszor a hab is bevág, mintha nagy

szél volna. A vitorlák, miket ilyenkor nem huznak be, hogy egy hamar érkező szelet azonnal fel lehessen használni, a hajó ingása következtében jobbra balra kelepelnek, erősen csapódva az oldalrudak s az árboczhoz. A hajón, hol ily időben árnyékot sehol nem találni a a lég kiállhatatlan rekedt, — s jaj annak ki tengeri betegségre hajlandó, mert az szélsémben kinosabb, mint a legdühösebb viharban is.

Én különösen igen sokat szenvedtem a tengeri betegségben, melyből csak is utunk vége felé üdültem fel tökéletesen.

Midőn egyszer még az europai partoknál kérdeztem kapitányunkat, hogy mi a tengeri betegségnek az orvossága, mosolyogva a száraz földre mutatott e szavakkal: „abból egy négyszög öl.“ Egyébiránt minden kapitány tartozik hajóját gyógyszerházzal ellátni, s előforduló betegségeknel a tengerészeti orvosi könyv szerint orvosságot adni, egyszersmind a betegek külön és jobb élelmeztetéséről is gondoskodni. Ha valaki utközben meghal, huszonnégy óráig még a hajón tartatik, s aztán jegyzőkönyv felvétele s a kapitány által végzett halotti szertartás

után Neptun birodalmába bocsáttatik le, hol a hullámok mélyében aluszsza ki földi álmait.

Semmi sem volt kinosabb betegségem alatt, mint az égető szomj, miután csak nagy ügyel-bajjal tudtam egy kis ivóvizhez jutni. Az olasz kapitány ugyanis még abban is tulságig fősvénykedett. Pohárba soha se adott vizet senkinek, hanem ha valaki megszomjazott, nádszopókán kellett a vizet a hordóból szűrcsölnie, hogy valamiképp pazarlás ne történjék. Valahányszor eső jött, mindig sajtóságos finom mosolylyal mondá „ma ingyen kapunk friss vizet az ég felhőiből“ — s csakugyan midőn az ég felhői megeredtek, egy nagy és homoru alakban kifeszített viaszkos vásznon mindig annyi esővizet fogott fel, hogy még nekünk is adott belőle pár vederral. Ilyenkor aztán mindenki, ki betegen nem feküdt, egyszersmind fehér ruhája kimosásához fogott, ama bölcs elv szerint: „magad uram ha szolgálád nincs.“

Az éjjel nappal nem szűnő forróság igen rossz hatással volt idegeimre, és sokszor szintén jólesett, ha a záporosó fekvő helyemet is felkereste. Négy tengeri utat tettem már, de még

oly erősen soha se ve'tt elő a tengeri betegség mint itt az egyenlívő tájékán, mit részint a fojtó légű szélesend, részint pedig, sőt leginkább az okozta, hogy e hosszú útra már Genuából betegen indultam.

Egyszer különösen már annyira voltam, hogy három napig folyvást szokott helyemen, a csolnak alatt feküdtem, s gyomrom már annyira el volt gyengülve, hogy még a kapitány által küldött levest sem valék képes magamhoz venni. A szédülés és dermetegség egy oly sajátságos nemét éreztem, mely majdnem eszméletemtől fosztott meg, s már-már azt hívéim, hogy én reám is a protoculum és tengerbedobatas bús sorsa vár.

Azonban szerencsémre a harmadik nap este támadt hives keleti szél idegeimet jótkonyan felfrissíté.

Mintha ujjászülettem volna, annyira jobban éreztem magam e hús éjjeli légben.

Nem győztem gyönyörkődni az egyenlívői tiszta éj csillagzatain, melyek itt oly varázsfényben ragyognak az ég sötétkék homorúlatán.

Bívös sugaraik hosszú és széles fényvonalakban hajlongnak az oceán mozgó keble felett, melynek hullámai ezerszeresen mint óriási csillárok tükrözik vissza az ég e fényözönét, s messze-messze ellátszik a fényziporkás kék lángbarázda, melyet az éj csöndében haladó hajó neptuni ekéje hasít.

Önkénytelenül eszembe jutott e bájos éjen
Petőfi verse:

„Óh természet, óh dicső természet,
„Micsoda nyelv merne versenyezni véled,
„Mentül jobban, mennél inkább hallgatsz
„Annál többet, annál szebbet mondasz!”

Repülő halak. A forró éghajlati esti felhők. A kis argonauta. Halászat. A parányhalak. A tengeri madarak.

Első édes álmomból egy kis repülő hal zavart fel, mely ajakimhoz ütődve, mellettem erősen csapkodott a hajó fedélzetén.

E kis halak egyik hullámból a másikba repülnek, s messziről kis madárcsoporthoz hasonlítanak, 1—2 ölnyi magasságban és 20—30 ölnyi távolságra is szállongva a zúgó tenger felett.

Habár a melegebb tájakon mindenütt található, főtanyájok mégis leginkább az egyenlítő vizei.

Gyakran megtörténik, főleg éjjel, hogy egy-kettő közülök röppenése közben a hajóra esik, honnan többé vízi hazájába vissza nem

térhet, mert vergődésében a hajó párkánya a lecsúszástól visszatartja.

Itt már csakugyan elmondhattam volna, hogyha nem is a sült galamb, de legalább a hal a számba repült, miután az épen ajakimhoz ütődött.

E kis halacskák rendkívül jó ízűek, de ugyancsak soknak kellene közölnök a hajóba repülni, míg egy ebédre való kitelnék. Az egyenlítő nyugalmas vizeit áthatolva, erős, csak időszakonként csillapuló keleti széllel haladtunk.

Gyönyörűek ez égtájakon azon aranybibor és szivárvány színvegyületű nyugati felhők, melyek a nap leszálltakor s még azután is néhány perczre annak sugarait a legtündériesebb fényben, mint megannyi varázsfátyolon át tüntetik a néző szemei elé.

Idomzatukban minden perczen változva, majd rémképet, majd koronát, majd Corregio-féle bájcsoportozatot képeznek, majd egy a tengerből felmerülő arany fürtös habléány bűvalakját veszik fel.

Ép oly meglepők nappal szélsendes idő-

ben a mindenféle alaku és színű puhanyok és vízi virágok.

Legszebb ezek közt a hajósok által kis gályának nevezett Venus csigája, vagy más néven Argonauta. Ez azonban csak szeles időben mutatkozik.

Azt hinné az ember, hogy valóságos, a tenger színén uszó kagyló. Lila és rózsaszínű legyező alaku vitorlái segélyével halad a tenger hullámain, mintha egy kis láthatatlan kormányos ülne benne.

Néha kis hálóval sikerült egyet kifogni, de mire kezembe akartam venni, vízzé vált mulékony állománya, mint a pusztá gondolat!

Minél inkább közlekedtünk az amerikai partokhoz, annál jobban kezdtem üdülni, s már csak olykor-olykor éreztetett velem a tengeri betegség némi kis szédelgést.

Sokszor szórakozás kedvéért, időmet halászáttal töltém.

A tengeri halak általában sokkal mohóbban kapják be a horgot, mint az édes víziek.

A horogra, mely a hajóhoz hosszú zsineg-

gel van megerősítve, csupán egy darab vásznat vagy papírt szokás tenni. Az oceánban lakó hal mindent, mi a vízben mozog, kis hálnak néz, s azt rendkívüli mohósággal bekapja. — Sokszor, hogy a halakat a horoghoz közelebb csaljuk, kis apró papirdarabokat göngyölitettünk össze, azokat a hajó melletti habokon elszórva, s nem kis multságunkra szolgált, midőn egy horogra került skomber halat felbontva, gyomrában az „Augsburger Allgemeine Zeitung“ egy ismeretes magyarfaló cikkét találtuk, mely még e szegény hálnak is oly megemészthetlen volt!

Némely halak mindig a hajó eleje körül uszkálnak, ezek közül a kisebbeket a hatágu kis villa szigonynyal, a nagyobbakat pedig a közönséges lándzsa szigonynyal halásztuk.

Vannak ismét oly halak, melyek mindig a hajó hátulját követik, ezeket csak horoggal lehetett kifogni.

Néha félóra alatt 8—10 halat is fogtunk, míg máskor öt-hat nap alatt egyet se.

Leggyakoribbak voltak a skomberfélék, főkép a tövises hátú és farku Caranx-ok, az

élénk színű aranyos coriphén, a tinhal (thynus) a veres uszonyos — ragyogó pettyes holdhal, (lampros guttatus) a kardhalból (Xiphias) né- mely kisebb példány s a folyvást a hajó mel- lett úszó csikos kalauzhal (Naucrates ductor).

Ez utóbbiról a hajósok azt tartják, hogy a czápákat a hajóhoz vezeti, mely aztán ezen kalauzi szolgálatáért, martalékját vele meg- osztja. Innen tengerészi neve „piloto“ hajó- kalauz.

Semmi sem lepett meg úgy e rengeteg víztömegben való útamban, mind a bogár kicsi halak miriádnyi csoportja, melyet gyakran a hajó körül láttam; mert bár szoros értelemben vett csodák a természetben nincsenek, de min- denesetre bámulatos, mily óriási a parány- halak szaporodása az Oceán kellő közepében, hol a nagyobb halak és annyi mindenféle ten- geri állatok által folyvást pusztittatnak.

A tengeri pacsirtának, s a kis barna vész- madárnak főtáplálékát e kis halak képezik, melyeket vihar alkalmával a torlódó hullámok fehérré tört habjaiból kap ki, reggeltől estig fecskeszzerű sebes röptében keringve a hajó kö-

rül, miglen éji nyugvás végett a vízszinre ül, s fejcskéjét szárnya alá rejtve, habágyán pihen ki napi fáradoalmait.

Az oceán kisebb nagyobb halászmadarai, csak is azon időre vonulnak a szigetek szikláira, mely kicsinyeik felnevelésére szükséges.

A délamerikai partok.

*Cabo Frio, Rio de Janeiro. Ácsorgás a kikötő előtt.
Czápák. Vontató gőzös. Mámoritó virágillat.*

Azonban utunkban mindinkább előre haladtunk.

A körhatod-fokmérő (sextant) már a 23-ik déli szélességi fokot jelzé, s az időmérő az amerikai partok közelségét mutatá, s csakugyan mindennap jobban és jobban észrevehető volt száraz földhőzi közeledésünk.

A tenger még ugyan folyvást megtartá tiszta azur kék színét, de már olykor itt ott látni lehetett a tengeri gyösz szálait, mely a parti sziklákról érkezett; majd egy idáig nem látott amerikai barna parti halászmadár, egy eltévedt fűszál, egy náddarabka, majd a várt partok irányában támadt esti felhők, melyeknek

fénye fátyolozottabb, ködösebb mint az oceáni felhőké — tudaták velünk, hogy hosszú utunknak immár vége felé járunk.

Mindennap iparkodtam felfedezni a napszállati felhők közt a rég ohajtott szárazföldet, de az is mint minden, mit az ember erősen vár, épen akkor tűnt elő, midőn gondolatim másutt jártak.

Mártius 10-kén délután két órakor elmerengve hallgatám a tengerészek által énekelt azon költői emlékü dalokat, melyek a sici-liai szabadságharczi időkre emlékeztetének, midőn a hajó árboczáról már rég vizsgálódó vén matróz e szavakat hallatá: „Ecco la terra!“ (Ime a föld!) s valóban nyugat felé mindinkább tisztábban körvonalozott alakban tűntek elő Brazília partjainak távolból kékelő hegyei.

Öt órakor Cabo Frio (hideg fok) elé érkezünk, s mihamar a világ egyik legszebb panorámája terült el szemeim előtt: Rio de Janeiro környéke.

Épen napszállatkor voltunk a kikötő előtt.

E festői partok arany fényvel bevont kúpalakú hegyei, szeszélyes csoportokban mutaták a tropicus óriási erdőnövényzet felséges pompáját, míglen a kikötő előtti kősziklás szigetek, körülszállongva mindenféle fajú vízimadarak ezereitől, melyeknek e szirtek éjjeli tanjául szolgálnak, zord ellentétet képeztek a pálma és coccus koszorúza bájos partokkal.

Már be is hatoltunk a kikötőbe, hol az est homályában a csillagár és a városban meggyújtott gázlámpák, mint megannyi ingó tűzsugár hajlongtak a pálmaszigeteket szeliden vereső habokban, — midőn egyszerre a szél mely hajónkat beviendő volt, megszűnt, s a kikötőből kiözönlő apály által visszatereltetve, leeresztett vitorlákkal töltöttük az éjet Rasa és Tucinha szigetek közt, több más vitorlás hajóval együtt, melyek a világ különböző részeiből megérkezve, szél hiánya miatt be nem mehetének.

Éjjel sokáig a czápák vizsgálásával mulattuk magunkat.

Az atlanti tengerben talán csakis a fran-

czia Cayenne partjainál van több czápa, mint Rio de Janeiro vizeiben.

Egyik hajótól a másikhoz úsznak csapatostól s könnyen észrevehetőek. Mindig a víz felszínén uszva, nappal a hátukon levő taraj a vízből kilátszik, míg éjjel az itt már megforditva (t. i. növésénél ☾ fogyásánál ☽ alakban) mutatkozó hold világánál, a tükörsima tengerben a víz villódzása uszó irányukat, fénylő kékes szalagban jelzi.

Ha a hajóról egy darab csont vagy kétszersült a vízbe löketik, egy perc alatt öthat ily falánk tengeri ragadozó is, villámsebességgel rohan a bevetett tárgyra.

A szélcsend egész éjjel a legkevésbbé sem háborítotték. A legparányibb habfodrocška se árulá el a várt szél közeledését.

Reggel mintegy tíz óra tájban egy kikötőbeli vontató gőzös ajánlá fel szolgálatát. Kapitányunk sokalta a 290 mil reist, (egy mil reis = $126\frac{1}{2}$ o. é. krajczár) — s így jó szél reményében maradánk.

Délután rövid időre a partok felől enyhe szellő kezdett páhogni. E kis habgyű-

rük felett játszó lágyszéphirre ellehetett mondani, hogy „nyugat virága szárnyain repül.“ Kedves, idáig előttem ismeretlen illattal tölté el a napfényes tengeri léget, s valami megmagyarázhatlan mámorral, mondhatnám gyönyörérzettel hatott idegeimre. Telhetetlen voltam e millió virágillat csóközönét magával hozó szelid fuvalom édelésében. Dél-Amerika tündéri Florájának volt ez első üdvözlése.

Mihamar azonban ismét a legnagyobb szélcsend állott be, s hajónkat mozdulatlanul találta az éj leszálló leple.

A rio de janeirói kikötő. Monte da assucar. Az erődök. Szigetek.

Csak másnap indulhatánk gyöngye déli széllel, a világ egyik legszebb kikötőjébe behatolándók.

Ezen, a viharok ellen teljesen biztosított zárt öböl, melyről 1531-ben január 1-jén Dom Martim Alfonso de Souza azt hívé, hogy az valamely nagyobb folyam torkolatja, mint neve is mutatja „Rio de Janeiro“ — „Januáriusi folyam,“ — délről való bejárásától kezdve, az északi partjain fekvő Serra dos Orgaosig három mérföld hosszú, északkelettől pedig délnyugatnak több mint két mértföldnyi széles, — kebelébe fogadja az Inhomerim folyót s vagy harmincz más kisebb nagyobb folyócskát és patakot.

E folyóvizek minden oldalról sűrűn benőtt partok közt közelednek, ezen a természet nyílt képét tündériesen előtűntető terjedelmes vízmedenczébe, mely a nagy Governador — s számos más kisebb nagyobb — szigetet kebelébe zárja. Ezek közül a legkisebb is a forró éghajlat dús növényzetével van ellátva, s a pálma- és coccus csoportok mint óriás bokréta lebegnek a sziklákat nyaldosó habok felett.

Napszállat tájban hajókáztunk át a mintegy 800 lépés széles bejáráson, a két kis félsziget egymásfelé nyuló csúcsai közt.

A nyugati félsziget partján emelkedik a 690 láb magas, lecsapott tetejű czukorsüveg alakjával bíró Monte da assucar (czukorhegy.) Keleti oldalán kopár s egészen megmászhatlan meredek, természetes obelisk gyanánt jelezve a kikötő bejárását, hosszúranyuló sötét kúp árnyat vetve a tengeröblre, midőn a nap hanyatlóban van.

Ezzel szemben a keleti félsziget tengerbe nyuló csúcsán, a kikötő bejárását Santa Cruz már legujabban védőrrel ellátott erőd uralgja. A habzó tenger szikláira épített bástyák előtt

oly közel haladtunk el, hogy a szokásos kérdéseket szabad szóval kaptuk és azokra szabad szóval feleltünk.

A nyugati félsziget majdnem legszélső csúcán van Sao Joao erőd, és a bejáráson túl Lages szigetke, négyszög erőddé alakítva, 54 ágyuval.

A város fekvése.

A szűk bejárást e három erőd védelmezi öszpontosuló tűzével, s ez ódon védenyeket — különösen mi Lagest és Sao Joaot illeti — csakis az ujabbkori erődítészet kívánalmai szerint kellene átalakítani, hogy e vízszoros a nagyobb hajóhadak ellen is teljesen biztosítva legyen.

A mily kitűnő védképességű elemekkel bir a kikötő, ép oly előnyös a város kereskedelmi fekvése.

Alig fél mértföldnyire a kikötő bejárá sától, a nyugati parton egy csonka négyszög alakjában előrenyuló, s homlokzatával északkeletnek néző földnyelven építve, három oldalát a kikötő vize övedzi s így ugyanannyi

oldalról nyitva áll a tengeri közlekedésnek, míg a négyszög délnyugati része a belvidék gazdagságaival köti össze.

Rio de Janeiro, melynek alapja alig 311 év előtt tétetett le a portugallok által s csak 1763-ban lőn Brazília fővárosává, Dél-Amerika városai közt mind gazdagságra, mind népeségre az első helyet foglalja el. Jelenleg már majdnem 400,000 lakossal bír, kiknek ugyan csak mintegy $\frac{3}{7}$ -ede fehér.

Braziliáról általában.

*Kiterjedése. Éghajlata. Rio Grande, vagy Brazília
Magyarhona. A Lancierok. A Xarque.*

Mielőtt Rio de Janeiro és Santa Catarina vidékeivel közelebbről foglalkoznám, szabatosabb tájékozás kedvéért nem leend talán fölösleges, egy átlagos futó pillantást vetni a braziliai császárságra, azon elv szerint: hogy az egésznek szem előtt tartása, az egyes részek megítélhetését mindig könnyebbé teszi.

A 147,624 négyszög mértföld terjedelmű braziliai császárságot, mely Dél-Amerikának két ötöd részét képezi, az Amazon vagy helyesebb néven Maranhao (mond Maranyon) torkolatjára eső egyenlítő, két igen is egyenlőtlen részre osztja.

Míg a kisebbik rész az egyenlítőtől északra

csak 66, annak hosszában pedig 315 mértföldre nyulik, addig az egyenlítón túl eső rész 495 mértföldre nyulik le délnek, — kelettől nyugatnak pedig 578 mértföldre.

Ez óriási, a magyar birodalomnál 24-szer nagyobb földterületen a forró s mérsékelt égöv majd minden változatai feltalálhatók. Míg délen a gabnadás Rio Grande (Sao Pedro do Sul) tartományban a téli hónapokban már fagy és havaz, az Amazon iszapos partjain a sárgalázt és más halálvész okozó rekkenő hőséget, a majdnem mindennapos zuhatag esők mérséklük, vakító s az ég felhőit mintegy lángözönbe borító villámok kíséretében.

Brazília éghajlata legtermészetesebben általában öt főrészsre osztható:

Az északi esős éghajlat, vagyis az egyenlítőtől északra fekvő rész, hol mint Guyanában majdnem örökös eső, s a száraz napok után esővel felérő nagy harmat fejleszti azon buja tenyészetet, melyet csakis a melegség, nedű és a föld szűz termő erejének nagymérvű összetalálkozása képes létrehozni. Az esőzés e vidékeken a téli hónapokban januártól—júliu-

sig majdnem folytonos, s a záporosók a száraz évszakban is gyakoriak.

A déli esős éghajlat vagyis az Amazon fővölgye, úgymint az Alto Amazonas és Grao Para. E tájak époly esős éghajlatúak, mint az előbb említett rész, csak hogy itt a téli hónapok juliustól decemberig tartanak. Ez idő alatt az alsó Amazon vidékét, a kajmánok ez ős hazáját, a kiáradott folyamok összevegyülő vizei valóságos özönnel borítják el, s csak itt-ott tűnik elő mint zöld sziget egy egy emelkedettebb földrész a mért-földekre terjedő árvizből.

Az Amazon torkolatjánál 107—108 mért-földnyire is felhatol a tengerdagály, leküzdve a kihömpölygő habokat, miért is a folyam e részén a vihar époly veszedelmes, mint magán a tengeren.

Sokkal kevesebb már az esőzés közép Braziliában; itt a legesősebb hónapok martius, aprilis, május, augusztus és november.

Még ugyan tropicus, de már sokkal enyhébb éghajlatuak Sao Paulo, Santa Catarina és Parana tartományok. Itt

az esők nyárban is gyakoriak, s az e vidékeken már igen hives esős évszak, csak augusztusban kezdődik s novemberig tart.

Egészen mérsékelt európai éghajlattal bír a gazdag Rio Grande tartomány. E tájék Braziliának egyedüli gabnatermő vidéke. Az életmodort és terményeket tekintve, Rio Grande magyar alföldünkhöz igen hasonlít, mint azt egy parlamenti képviselő vakóban igen jellemzőleg „A Hungria do Brazil“ vagyis Brazília Magyarországnak nevezte el. Legelőin ezrek és ezrekre menő gulyákat és méneseket őriznek a teljesen nomád életet élő Lancierok, kik a világ legjobb természetes lovasai közé tartoznak. Ős portugál öltözetöket tarka csíkos bőszebásu ponche (mond ponce) fedi. Ez nem egyéb mint egy széles, kerek, gallér és ujjak nélküli köpeny. Elől semmi nyílása nincs, úgy hogy csak alulról lehet belebujni. Nap és eső ellen e köpeny és a széles kalap védi őket. Bő és térden felül színes sálakkal körülcsavart nadrágjukat magas és széles száru és túlságosan nagy, felkötő sarkantyukkal ellátott csizmába gyúrik, nagyobbbrésze azonban csak

meztelen lábra köti a sarkantyut. Kezében karikás és pányvával, mivel rendkívül ügyesen tud bánni, a Lanciero néhány percz alatt tízezer ló közül is kifogja a legvadabb csikót. A gulyások a napon szárítják az ezerenkint levágott szarvasmarha húsát, mely a kereskedésben Xarque és carne secca név alatt ismeretes, s Rio Grande dúsgazdagságának főforrását képezi. A Xarque igen ajánlatos a tengerészeti számára. Évekig eláll, kevés helyet foglal, s csaknem oly izletes eledeleket lehet belőle készíteni, mint a fris husból. Az összes brazíliai tengerészet ezen szárított hússal láttatik el.

Brazília hegyrendszere. Fővölgyei. Lakossága. A gyér népesség okai. A színesek és fehérek közti házasság. A különféle színű népfajok. Jog és társadalmi egyenlőség tekintet nélkül a színre. Indiánok.

A Dél-Amerika nyugati partjain véghosszszant menő Cordilleráknak majdnem közepén levő titicacai fennsíkbl nyúlik ki azon rendetlen kanyarulatokat tevő s több helyütt megszakított hegyláncz, melynek főiránya kelet felé tartva, Bolivián és Brazilián keresztül a Sao Roque foknál éri el az atlanti tengert.

Ezen hegyláncz két óriási medenczének szolgál válaszfalul: az Amazon és Laplata vízvölgyeleteinek.

Számos elágazásai közt legnevezetesebb az, mely a Pireneos hegycsomóbl a Tocantin és Parana forrásai közt kezdődván, Serra

da Matta da Corca és folytatásában Serra de Camastra név alatt délkeletnek tart a Sao Francisco s Para forrásai közt, és Sao Joao del Rey-től nem messze, éri el az úgynevezett „Braziliai hegylánczot“

Ez utóbbi a déli szélesség 10-ik fokától az atlanti tenger partjával, többé-kevésbé párhuzamosan egész a Laplata folyam torkolatáig lenyúlik, keskeny keleti lejtőjének vizeivel az atlanti oceánnak adózva.

A Cordilleráktól kelet felé tartó főhegyláncz északi része, tudniillik Paracatu-tól egész Sao Roque-ig és a brazilai hegyláncz északi része, keretül szolgál a hosszú Sao Francisco völgynek. Ezenkívül ezen főhegyláncz még két befelé hajlott karalaku hegyhuzamot küld észak felé, melyek a Parana-hyba völgy falait képezik.

Brazilia összes lakossága nem sokkal haladja meg a tíz milliót.

A népesség ez aránylag igen kis számának oka abban keresendő, hogy az anyaország, a kis Portugal, — saját birtokait sem képes

benépesíteni. Benguela, Angola, Mozambique és Goa népessége napról napra lejjebb száll.

Brazília már e században, lassan növekedő lakossága számát németországi kiköltözőkkel iparkodott emelni, mi azonban szintén lanyhán foly, részint mert a németek inkább szeretnek észak-Amerikába menni, részint mert Braziliába nem is annyira a valódi német földmivelő nép, hanem inkább csak a nagyobb városokban foglalkozás nélkül élődő szegényebb néposztály vándorol ki, — kik Európában se sokat foglalkozva a földmiveléssel, Braziliában még inkább esetleneknek érzik magukat, és sokszor öt-hat év is eltelik, míg kellőleg beokulnak az ültetvény-munkába. Azon kis előleg, mit a kormány ad, mihamar elfogy, — némely része az embereknek nyomor és betegségben vész el, vagy a városokban mint cseléd, hordár tengődik, vagy épen az éhenhalás elől katonának, matrónak áll be, úgy hogy az Európából érkezett gyarmatosoknak négy öt év múlva csakis fele-harmada marad meg a gyarmatokban.

Azonban a mily nehezen emelkedik a te-

lepek népessége, melynek egyik főoka az is, hogy aránylag igen kevés nő jó Európából a kivándorlottakkal, époly kedvező hatással van a lakosság általános növekedésére a fehérek és színesek közti gyakori házasság, mit nagyon előmozdit azon körülmény, hogy Braziliában, hol a valódi születési aristocratia is csak néhány régi portugál eredetű nemesi családra szorítkozik, a szín aristocratia, — mely észak-Amerikában oly túlzásra vitetett, még a társadalmi előítéletekben sem létezik. Megszokott mindennapi dologgá vált, hogy szerecsen ügyvéd vagy orvos, kinek talán atyja még rab-szolga volt, Európából oda származott birtokos tózsér, vagy hivatalnok szőke fürtös leányát vezetí oltárhoz.

Alig van népfaj a földgömbön, melynek typusa Braziliában feltalálható nem volna, az angolai gyapjas fejü négertől egész észak Germania szősze fiáig, fokozatos átmenetben.

A legkiválóbb színfokozatok: A Criulo*) mely a néger után a legfeketébb. Fényes ar-

*) Össze nem tévesztendő az északamerikai kreol-lal.

czú, s feje gyapjúszerű bodros hajjal van be-
növe. Afrikai fekete és amerikai indián gyer-
meke, vékonyabb és magasabb mint az afri-
kai. A Cafuzo népiesen Mulequi, crioulo és
amerikai indián vérkeverék, még mindig sötét
fekete színű, de haja már nem annyira gyap-
júszerű. A Mulatto, indián és mulequi gyer-
meke, sötét kávé színű, szép rövid göndör
hajjal. A Mestigo, Mulatto és fehértől szár-
mazott, s már a rézsínhez közeledik. Ezentul
aztán fel egész a Brancoig vagyis a legtiszt-
tább fehér színűig, általában minden színár-
nyalat pardo-nak (barna) neveztetik.

A 10,280,000 népességből 7,680,000 szín-
különbség nélkül szabad, és minden hivatalra
képesített, — úgy hogy fekete és színes jog-
tudor vagy tisztviselő, majdnem csak annyi
van mint fehér. A rabszolgák, kiknek száma
2,600,000-re megy, többnyire feketék, de van
igen sok színes is, sőt a vérkeverődés folytán
olykor még fehér rabszolgát is láthatni.

A körülbelül 300,000-re menő indián faj
mintegy száznegyven különböző nyelven be-
szélő, manzo (szelid vagyis többé kevésbé pol-

gárisult) és brabo (teljesen vad, sőt nem ritkán emberevő) mindenféle nagyságu, arczformájú, sötétebb és világosabb rézszínű törzsre, illetőleg kis nemzetre oszlik.

Sokszor három-négy száz ember már egész külön nemzetet alkot, külön Cacico (király) alatt. Az emberevő Boticudok, a Solimok, Murák, Mundrucuk, Bororok, Cocopithiák, Barocotok, a nagyszakállokról nevezett Barbadok, a már kereskedést is űző Mineirok és a santa catarinai vad Tupinambák számos apró törzset képeznek.

*Brazília szabadelvű alkotmánya. Jó pénzügyi viszonyok.
Honvédelmi rendszer. Nemzetőrség. Kis állandó sereg.
A sereg és nemzetőrség a paraguayi háború kitörésekor.
Önkéntesek szedése. Hazafias áldozatok. Tengerészet.*

Eltekintve a rabszolgatartástól, melyet a törvényhozás már is néhány év múlva egészen eltörrendőnek nyilvánított, Brazília alkotmány tekintetében a modern államok színvonalán áll.

Az 1823-ki alkotmány szerint négy hatalom állapítatott meg: a törvényhozói, végrehajtói, birói, s a mérséklő hatalom. Ez utóbbi a fejedelmi prerogatívákhoz tartozik.

A népfelség oly féltékenységgel őriztetik, hogy a császárnak még akkor is a törvényhozó testület engedélye szükséges, ha külföldre akar menni, mint ez 1865-ben történt, a mi-
kor is a császárnak hogy az ország határain

kivül vítt háboru színhelyén megjelenhessen, a nemzet előleges engedélyét kellett kikérnie.

A törvényhozó testület két házból áll, a congressus és a senatusból.

A congressus tagjait a nép választja, — a senatusba pedig a nép jelöl ki minden helyre hármat, kik közül aztán egyet a fejedelem kiválaszt. A választók büntetés terhe alatt kötelesek szavazatukat beadni.

A fejedelem mérséklő hatalma vagy helyesebben szólva, összes praerogatívái abban állnak, hogy a felterjesztett egyének közül a senatorokat kinevezi; hogy a törvények szentesítését ideiglen, tudillik addig míg a második országgyűlés is azokat helyben nem hagyja, megtagadhatja; hogy megkegyelmezési joggal bír; s hogy végre a rendes időn kívül is összehívhatja a congressust, mely a törvény értelmében minden évben, és ugyan május havában kezdi meg tanácskozásait.

Általán véve tehát Brazília alkotmánya oly szabadelvű, mint a világ bármely köztársaságában, s valóban e fiatal államra bátran el lehet mondani, miszerint mind a köztár-

saság, mind a monarchicus államformának javából állította össze kormánygépezetét.

A köztársaságban az elnöki szék betöltésénél előforduló rendetlenségek, Braziliában a monarchicus alakzat által lehetetlenekké vannak téve, a nélkül hogy e miatt a köztársaságokban áldásteljesen virágzó népfelség elve legkevésbé is megcsonkíthatnák.

A birodalom virágzó állapotát legjobban bizonyítja az, ha tekintetbe vesszük, miszerint Brazília daczára annak, hogy a körülötte levő köztársaságok soha nem végződő harcaiban résztvenni kényszerítve látja magát, államadósságai 1861. január elsején mégis csak 160 millió forintra rugtak. Mi ez ily gazdag országnak, aránylag azon összegekhez képest, mikkél az európai államok tartoznak?!

Mi Braziliának honvédelmét illeti, az a kis létszámú állandó hadsereg kivételével, a nemzetőrségi rendszerre van alapítva.

Minden polgár teljes előregedéseig fegyver alá szállítható, de csakis az ország határain belül köteles a hadi szolgálatra.

1864-ben a nemzetőrségi létszám papíron 580,000 volt. Ez a legkisebb rendes létszám.

Béke idején a fegyveres polgárság, az állandó rendőri testületeknek nyújt ha szükséges segédkezet a közcsend és rend fenntartásában, valamint a vad indus törzsek kitöréseinek megfékezésében.

Igy a nemzetőrség pusztán helyvédelmi tegyveres erő levén, nemcsak hogy külföldre nem alkalmaztathatik, de annak még egyik tartományból a másikba való vitelére, szóval bármilyen mozgósítására is, a congressus engedélye kivántatik. Ilyenkor aztán a mozgósítás perczétől, ellátás és vezénylet ügyében egyenlő az állandó katonasággal, mely béke mint háboru idején a császártól, mint fő hadúrától függ, és sorai részint önkéntesekből, részint besorozottakból egészitetnek ki.

1864-ben a hadseregi létszám papíron állott 22,546 emberből: 15 zászlóalj gyalogság; 7 műszaki század; 4 lovas és 5 tüzérezred; és 358 főnyi törzs és egészségügyi csapat.

A katonaság átlagban véve igen jól van fizetve, s főleg az önkéntesek különös előnyök-

ben részesülnek, miután a polgárság inkább pénzáldozatokra kész, csakhogy háboru idején a fegyveres szolgálattól felmentessék.

1864-ben midőn a paraguayi háboru kitört, és valamennyi „sento praça“ vagyis besorozott katona behívatott, a fentebbi csekély békelétszámot se lehetett összehozni. A paraguayiak északon Matto Grosso és délen Rio Grande tartományban már tűzzel vassal megkezdték a pusztitást. Ekkor kezdődött nagy sebbel lobbal az önkéntesek szedése. A kormány minden önkéntesnek, ki a háboru tartamára magát a katonai szolgálatra kötelezte 300 mil reist adott. A tartományok, csakhogy a nemzetőrség fegyverbe való hívására ne kerüljön a sor, egymással vételkedtek az önkéntesek kiállításában, részint megtoldva a beállási díjat az önkénteseknek, részint már kirtott s a háboru végével átveendő földet utalványozva számukra, sok helyütt egyes gazdagabb hazafiak, egész század, sőt zászlóalj önkéntest állítottak ki és szereltek fel saját költségükön, s bár egyeseknek mint az államnak a négy évig tartó háboru alattigen nagy áldozatba

került a hadseregnek csakis főleg önkéntesekből való kiegészítése, mégis inkább ezen áldozat viseltetett el kitartóan, csakhogy a nemzetőrséget ne kelessen az országból kimozdítani, s így a munkás elem elvonása által a földmivelést, ipart és kereskedelmet alapjaiban megingatni.

Brazília összes szárazföldi és tengeri ereje 1867-ben volt 71030 ember. Ebből:

A hadsereg 56121 és pedig: A működő sereg két hadtestben 33575; az egyik működő hadtest 24043, a másik 9532 ember; a tartaléksereg 22546 ember.

A tengerészet állott: 15 vitorlás, 46 gőzhajóból, és 14,909 tengerészből.

Rio de Janeiro.

Bemenet a kikötőbe. Gyümölcsöt áruló néger csolnakosok. Mandioca kenyér. Ambulans konyha a kikötőben. Alagosta. Cachas ital. Erdei fű-thea.

Ezen Braziliáról tett előleges vázlatok után térjünk vissza a rio de janerioi kikötőbe vitorlázó hajónkhoz.

A gyöngge déli szél, melylyel sikerült Lagés erődig hatolnunk, egyszerre megszűnt, úgy hogy kapitányunk utóljára is csak kénytelen volt egy gőzöst venni igénybe azon régi elv szerint „fősvény kétszer fizet“ mert a tegnap még sajnált 150 mil. reist,*) ma mégis csak

*) Egymil reis = 126½ o. é. krajczár. A braziliai pénzszámítás alapja a reis. A forgalomban legkisebb pénzdarab husz reis (ventim), és így feljebb: 40 reis; 100 reis; 360 reis (pataca); 500 reis (quinhentos); 1000 reis (mil reis); aztán 10 mil reis; 100 mil reis; 1000

meg kellett fizetni, csakhogy egy napot már a kikötő előtt töltöttük el haszontalanul, pedig két hónapi kínos tengeri út után, bizony a legvadabb tengerész is alig várja a pillanatot, hogy partra szállhasson.

A mint az Ilha das Cobras-on (kigyók szigete) fekvő fellegrvár, és hajógyár előtt elhaladtunk, és horgonyvetési helyünkhez a város északi részén fekvő Praça dos Mineiros partjához közeledtünk egész gyümölcsárus-csolnakhaddal ostromoltatánk.

A kikötőben öreg néger rabszolgák, kiket uraik egyébre már nem igen alkalmazhatnak mint gyümölcs s más egyéb aprólék árulására, — egymással versenyezve, egy darab fatörzsből készített, vagy bambuszból font vékony lélekvesztőkön, fedetlen fővel s félig meztelenül állva, eveztek egyik hajótól a másikhoz.

A gyümölcsárus négerék, alig hogy beljebb érkeztünk a kikötőbe, mindjárt felénk eveztek, s hajónkat valóságos zár alá vették,

mil reis vagyis a conto de reis. Ezenfelül így számítanak 1 conto, 10 conto, 100 conto: 1000 conto stb.

nagy zsibaj közt kínálva bennünket sült hal-
lal, gyümölcscesel, osztrigával, és a brazíliai
nemzeti kenyérrel: a mandiocával.

A mandioca magában és minden más étel-
lel ehető. Kissé édeses ugyan, de jó ízű. Ré-
szemről csak is a tiszta buza kenyeret és a
rist tartom jobbnak. Mindenesetre egészsé-
gesebb, táplálóbb és izletesebb minden egyéb
pótkenyérnél, — csakhogy természetes, mint
mindenhez ugy ehhez is előbb hozzá kell szokni.
Néhány napig nekem se igen izlett, de csak-
hamar annyira hozzá szoktam, mintha csak
azon nőttem volna fel.

A brazíliaiak három nemét ismerik a
mandioca kenyérnek: a habjából készített sü-
teményt, mely inkább csak nyalánkságul szol-
gál; a mandioca hófehér darát nyers állapot-
jában; és a pirao-t.

Ez utóbbi nem egyéb, mint leforrázott
s pár pillanat alatt felduzzadt, kissé sárgás
színűvé vált mandioca pép.

Maga a mandioca dara készítése igen egy-
szerű. Gyökere meghámoztatván, annak mér-
ges leve kisajtoltatik, — aztán a gyökér a

napon kiszárittatván, kőmozsárban csekély fáradsággal apróra zuzatik, és tiszta zsákokba eltételek, hol évekig is eláll, a nélkül hogy bármintemű féreg is bele venné magát, vagy hogy idővel jó ízét elvesztené.

A mandioca kevés munka mellett igen jó termést nyújt, s lisztjéből a szükséges táplálathoz sokkal kevesebb kell, mint a gabnanezüekéből, — s így a földnépére, mely eledelet sokszor több napra is kényyszerül magával az erdőbe vinni, valamint a katonaságra és a tengerészetre nézve két igen megbecsülhetlen előnyvel bir: ugyanis hogy aránylag kis tért foglal el, és megnem romlik.

A gyümölcsös csolnakok után jött, de már lassabban evezve, egy kis füstölő tutaj vagyis az „uszó Laczi-konyha.“ Ez szintén egyik hajótól a másikhoz megy árulgatni a szárított húsból készült eledeleket, sült halat, az ollótlan igen húsos hátú alagosta nagy tengeri rákot, a ciri kis tengeri pókot, mit a gyermekek esténként egy redves pálmaág világa mellett százankint fognak a sekélyes tengerparton, — s egyéb tengeri szörnyecskéket,

fekete bablevest, s a czukornádból készített erős cachas italt, — kávé, theát, s a jóságra ezzel versenyző mathét, vagyis erdei fűtheát.

A mathé Dél-Amerika némely vidékeinek főgazdagsági forrását képezi. A brazíliaiaknak igen kedvencz italuk, miután nem hevít annyira mint a közönséges thea. A katonaság minden két hétben kapja mandioca és mathé adagjait, s minden este az annak leforrázásához szükséges vizet, — innen a közmondás, hogy „a szegény katona vacsorára csak melegvizet kap.“

A kiszállás nehézségei a sok bosszantó formaságok megtartása miatt. Szerecsen kalauz. Hivatalnokok. Bureaucratia. A braziliai zászló és czimer. Sárga láz.

Bármely szép látványt nyújtott is a kikötő, sziklás és vörös földtalaju szigeteinek forró éghajlati sötétzöld növényzetével; a világ különféle nemzeteinek lobogóival ékesített hajóival; a hadi és vértés hajók, s az ezek közt örökös mozgásban levő kisebb nagyobb bárkák és zászlócskákkal ékesített díszcsolnakokkal; mindazáltal fővágyam az volt, hogy mielőbb partra szállhassak.

Azonban ez nem ment oly hamar mint gondolám, s még a hajón beláttam, hogy most az egyszer a formalitások hazájába jutottam.

A kikötőbe érkezve, egy fekete frakkba bújt, magas tetejű kalapos, kész bureaucra-

tává qualifikált szerezcsen közeledett hajónkhoz, két rabszolga által hajtott csolnakon, s fontos hivatalos képpel, a nélkül hogy csak „Jónapot“ mondott volna is, csendesen haladó hajónkra felkapaszzkodott.

Ez a kikötői kalauz volt, kinek sajátképi kötelessége a hajót állomási helyére vezetni, ki azonban leginkább azért küldetik a hajóra, hogy a horgonyvetés előtt, valami áru vagy embercsempészet ne történjék, mi ugyan magában véve nem épen fölösleges elővigyázat, miután az 1854-ki törvény hozatala óta, mely a rabszolgák további behozatalát eltiltotta, nem egy eset fordult elő, hogy a Mozambique vagy Benguelából leginkább spanyol zászló alatt hozott rabszolgák, mielőtt még a hajó a vámkörbe érkezett, csolnakokon valahol partra szállítottak; a mikor is már késő az utánvizsgálat, hogy ez vagy amaz úr hol vette rabszolgáját, mivel benn az országban a rabszolgavásár még nincs eltörülve.

Kijelölt állomási helyünkre érkezve, a lebocsátásra előkészített horgonyt a hajó orrán már csak egy vékony kötél tartotta.

E kötélnek adott jelre történt elmetszése után a horgony nagy csörtertéssel, mi azonban mindnyájunknak igen kedvesen hangzott, a fenékre zuhantatott.

E pillanatban hajónk mellé egy zöld menyeges disz-bárka érkezett, nyolcz evező néger rabszolgával a brazíliai zöld és sárga zászlóval, közepén a császári korona és ez alatt a földgömb a híres demarcationalis vonallal. E jelvény a brazíliai portugálokat ma is luzitán nemzeti büszkeséggel emlékezteti a viláгурalmi vitályra s Nunhez és Teixeira mérnökök nagyszerű térképi csalására, melyet miután annak nyomán a hős portugálok Braziliát megszállották, sem a madridi óvástételek sem a castillan fegyverek többé jóvá nem tehettek.

A bárka hátuljában levő bársony pamlagocskán egy göthös kinézésű öreg mulatto ur ült, egyik kezével írónnal játszva az előtte levő asztalkán, a másikkal pedig félszemüvegét bizonyos haute-volée féle impertinentiával igazgatva, mintha csak a párisi palais royalban tanulta volna. Ez egészségügyi hivatalnok,

háta mögött egy európai eredetű fehér ember állott, nagy alázatossággal tartva a nagyságos úr legyezőjét és egy írótarczát.

A nagyságos úr kegyesen méltóztatott nagyott ásítani, szivarra tüdővést jelző köhögések közt rágyujtani, és hajónk kapitányát szállítani, — megbizva a további teendőkkal, a mellette álló európaiat, ki igen rossz olasz nyelven tevé meg a kérdéseket: van-e beteg a hajón? stb.; azon viszonzkérésünkre pedig, hogy uralkodik e sárgaláz a városban? phlegmaticus egyhangusággal ezt felelé: „Óh nem! A mult hóban (februárban vagyis az ősz kezdetén) csak mintegy kétszáz ember halt el sárgalázban, — azonban januárban a nagy melegekben bizony vagy nyolczszáz.“

A szerecsen kikötői kalauz, hajónk minden zugocskáját kívül belül a legnagyobb szorgalommal és ügyességgel átkutatgatá, hogy valjon nem talál-e valami csempészett árut, vagy rabszolgát — s habár a hajó könyvébe beirt utasokon, és az olasz száritott, tézstanemüekből és francia vörös borból álló szállitmányon kívül természetesen mit sem talált, még sem

távozott addig, míg egy sárga menynyezetes bárkán két vám hivatalnok oda nem jött, kik közül az egyik kapitányunkkal azonnal a vámhivatalba evezett, a másik pedig a hajón maradt az áruk ellenőrzése végett mindaddig míg azok a partra le nem rakattak.

A vám mint Brazília főjövedelme. Egyéb jövedelmek. Roppant kávé kivétel. Egyéb kivétel. Az Alfandega (vámépületek). Az ott dolgozó rabszolgák.

Semmire sem fordítatik itt annyi gond, mint a vámra, miután az a kormány jövedelmeinek négy ötödét képezi.

Azon adó ugyanis, mit a nép fizet, oly csekély, hogy alig vehető számításba. Az összes telek és házadó nem halad meg 400 ezer forintot, sőt mint később látni fogjuk, a kezdő gyarmatosok, az úgyszólván ingyen birt földhez, még beruházási előleget is kapnak. A bélyegjövedék, vasutjövedelem, rabszolgaadó csak mintegy 550 frtra rúg, — míg a ki-és beviteli vám 4—5 millió forint közt változik.

A kormány jövedelmet tehát a bányákból,

nagyobb földterületek eladásából, de főleg a ki és beviteli vámból húz.

Az évenkénti főkiviteli cikk a kávé, 80—120 millio forint értékig. Rio de Janeiroból évenként annyi kávé vitetik külföldre, mint a földgömb összes többi kikötőiből. A rioi és saopaulói kávéültetvények néha oly dúsan teremnek, hogy a tulajdonosok a kávéérés előtt már egy-két hónappal a városokban ügynököket biznak meg, embereket fogadni fel, kik a kávé harmadába — felébe a fáról leszedjék.

Igy pl. az 1867-dik évben Rio kivitele 90,600.000 forintra rugott, s ebből egyedül a kávé kivitelre 80.700.000 forint esett; és ez akkor, midőn a többi brazíliai kikötők összes kivitelének értéke csak 7.000.000 forint volt.

A kávé után főkiviteli cikkek: a cukor, dohány, gyémánt, feldolgozatlan bőrök, száritott hús, lószőr, emberhajak, rugony mézga, copaiba, jacaranda, salsaparilla, vanilia, fahéj, cacao, thea s egyéb fűszerek, továbbá ris, mandioca és hajó építészeti fa.

A kikötő legnagyobb épületei mind a vámhoz tartoznak, úgy hogy az Alfandega vagyis

a vám épületei és téres raktárai, egész városrészt képeznek, hol úgyszólván a birodalom kereskedése öszpontosul.

A zaj és sürgés-forgás mit e városrészben az áruczikkeket emelgető ezer meg ezer fekete és más színű rabszolgák véghezvisznek, leirhatatlan.

Majdnem egészen meztelenül, az európai által alig tűrhető melegségben, kettesével sorakozva hordják fejük tetején, a néha két mázsa cukor vagy kávéval telt zsákok, sebes lépéseiket mormogó dalaik ütenyeihez mérve, úgy hogy ha e pokoli zsibaj már messziről nem hallattszanék, terhet hozó és teherért menő hantya oszlopnak nézné őket az ember.

Már délelőtti tíz óra volt, s a hajón mindinkább tűrhetetlenné vált a forróság.

Ekkor még két látogatást kellett bevárunk: a pénzügyőrökét, kik az áruk mennyiségét és minőségét vizsgálják meg, és végre a rendőrségét, mely útleveleinket vivé be a városba azon utasítással, hogy aztán a központi rendőrségi hivatalnál kiki személyesen vegye vissza útlevelét.

Végre ennyi Bachféle bosszantatás után, a kapitány az Alfandegárról visszaérkezett, hozva most már tőle búcsut veendő utasai számára néhány jó szivart, és általam még addig nem izlelt gyümölcsöket, melyekhez a hosszú tengeri utoni keserves élelmeztetés után ugyancsak jó étvágygyal láttam hozzá.

Azokban a kapitány által az utasok számára felajánlott csolnak már készen várt, s néhány percz alatt Dél-Amerika földjén voltam.

Kiszállás Rioban. A meglepő tarka barkaság a városban. A nép és urak viselete. Koldusok. Tejárosok. Gyaloghínlók. Sétalovaglások. Gyümölcsárusnők. Rabnők. Delnők, és színes nők. Fényűzés, pipere. A színes úrhölgyek feltünni vágyása.

Az Alfandega épületein áthatolva, a tengerparttal párhuzamos Rua Direitába (egyenes utcza) érkeztem, mely Rio főutczája, egyenes sorban épült két három emeletes déleuropai alakzatu házak, — elegáns boltok, s gazdag raktárakkal.

Az utczán menve, még mindig éreztem a hajó ingását, s mintha most is a tengeren volnék, folyvást tántorogva lépdeltem; azonban ez új világ látása, mihamar elfeledteté velem a tengeri út sanyarait.

Páris és London ismeretesek voltak már

előttem, láttam Nápoly Toledóját 1860-ban a plebicisto idejében, midőn még a Lazzaronik nem deportáltattak Sardinia szigetére, hanem éjjelenként az utczákon tüzeket rakva tanyáztak: de a Rio utczáin látott tarka-barkaság mégis mint europait előhiedelmem felett meglepett.

Az Európából átültetett civilisatio dél-amerikai szokások és kényelmességgel vegyítve; a párisi divat szerint öltözött uri osztály óriási panama kalapjaival, és piros, fehér, zöld sárga még óriásibb napernyőivel, melyek az utczákon sajátságos színhullámzást okoznak; a vörös-kék csíkos ponche-ben és bőszáru sarkantyús csizmában járó kelő portugál eredetű vidékiek, kik a közeli helységekből reggelenként a városba belovagolnak; a kikötőben állomásozó számos idegen hajó matrózai és tisztjei, nemzeti öltözetökben; a városi munkás osztály emberei, kiknek rendes öltönyük egy garibaldi-féle színes ing, vászon nadrág, színes sál, és carnarubából font széles kalap; processioszerűleg sétálgató papnövendékek és barátok; az utczákat lóháton bekóborló koldusok csenge-

tyü hanggal kísért siralmas énekeikkel; utazó angolok feltűnő nemzeti különcködéseikkel; lármás olaszok, kik bádog készitményeikkel csörömpölve a város minden részében házalnak, oly zagyva látványt nyujtanak, mely nem kis mérvben köti le az idegen szemlélő figyelmét.

„Tolongás, lárma és színtarkaság,” e három szó jellegzi Rio de Janeiro utczáit.

A vidéki tejárusok erős csengetyü hang kíséretében minden utczán végig házról házra vezetik kövér teheneiket, hogy így mindenkinek friss tejjel szolgálhassanak; itt egy európai alakú bérkocsi iparkodik magának utat törni a tolongó tömeg közt; amott egy kék vagy sárga selyem redőnyökkel bevont disz-gyalog hintót emel néhány, vörös frakkba öltöztetett, vigyázatos léptekkel haladó szerencsen; majd urakból és delnőkből álló sétalovaglást tevő társaság közeleg, csinnal csótározott paripákon és tollakkal, czifra szerszámmal, feldisízített szép nagy öszvéreken, a társaság minden tagja az elmaradhatlan nagy piros vagy fehér napernyővel kezében.

A fehérek és szabad színesekből alakított nemzetőrség francia kék egyenruhában jár, állig érő fekete bőr nyakgallérral, gyakran szolgáláton kívül is egyenruhában s nem ritkán magastetejű kalappal.

A kúpalakú fényes fekete bőrcsákóval ellátott rendőr minden utczasarkon ott áll, különösen ügyelve a tolongó gyümölcs és süteményárusokra, és az izmos testalkattal bírólármás s veszekedő rabszolgákra.

A gyümölcsárusnők, kik többnyire feketék vagy indiánok, piros-, kék-, sárga-csíkos turbánjuk tetején nagy kosarakban hordják árucikkeiket reggeltől estig mindenfelé, nem épen kellemes énekléssel, többnyire rikácsoló vagy vastag férfias hangon kínálgatva azokat boldog-boldogtalannak.

A rabnők leginkább kék vagy piros pamuk szoknyában járnak, s vállaik, sőt legtöbbször mellök is a nap égető sugarai ellen semmivel sincs fedve.

A kirívó színeket a felszabadult színésnők is szeretik; csak hogy már ezek finomabb szövetből és nagyobb fényüzéssel viselik ru-

háikat. Az aristocraticus fehér senhorák a nappali hőségben az utcán legfőlebb pár perczre láthatók, francia livrés szerecsen inas, vagy csinnal öltözött színes szobaleány által kísérve, ki bájos urnójét a „kis sáturnak beillenék“ napernyővel védi a szuró napsugarak, bár nem mindig védi meg az ifjú fidalgók epedő szemsugarai ellen.

De ha a fehér delnők nappal többnyire hives szobáikban várják be a séta idejét, a kellemes estét, mikor aztán főleg a Café do Commercio előtti kis sétányon, hol majd minden este zene van, s mely Rio elegáns világának esti gyűlhelye, egész toilette-verseny látható a fényűzés és báj minden nemével; — annyival több fekete, réz és kávészínű, gyűrű fűrtös vadszépséget látni a nappali órákban, kiknek sötétszerű formás bájait az általuk épen nem félt napfény sokkal jobban előtűnteti, mint a kétes esti homály, melyben főszépségök: ragyogó arcszínök és ajakuk korall pirossága veszíteni látszik.

Első pillanatra észrevettem, hogy e kihívó tüzes szemű fekete és barna, afrikai és

délamerikai származású nők, nem kis szorgalommal tanulmányozzák a párisi divat és fényűzés minden hódító szeszélyét, s e részben jóval túlhaladják a fehér delnőket, kiknek női fölényére igen féltékenyek.

Rioban való huzamosabb létem alatt alkalmam volt meggyőződni, miszerint e rabzolga eredetű színes senhorák a szegényebb osztályhoz tartozó színes nők irányában sokkal nagyobb aristocratismust gyakorolnak, mint az igazán uri eredetű delnők.

Főleg cziczomás pipere, s különösen az őket minden lépten nyomon tiszteletteljes távban követő czifra inasok és rabnők által iparkodnak feltűnést okozni.

E túlzott női gyengeségnek igaz hogy némi lélektani mentsége is van. A fehér hölgyek társadalmi állását senkinek se jut eszébe kétségbe vonni, míg a színes nőt csakis kíséző cselédsége, s nagyobb mérvű fényűzése után lehet biztosan felismerni, hogy nem rabnő, — miután végtére ez utóbbi is öltözhetik selyembe, ha ura megengedi és pénzt ad rá.

A szerencsen nők. A közép osztályú színes nők. A kék szemű Mineirák. A fürtös hajú s deli alakú Cabucák.

Az europai öltözetek fekete vagy barna nőnek soha sem állnak oly jól, mint az élénk színű egyszerű szabásu öltözetek, s a szegényebb osztályu színes nők mindenestre kedvesebbek csinos egyszerű öltözetökben, mint a fajtájokbeli azon nők, kik a francia divatot mindenáron majmolni igyekeznek.

A szerencsenők közt ritkán akad szép. Arcbőrük folytonos izzadása, lapos pisze orruk, tulságosan rövid gyapotszerű hajuk, nem mindenkire gyakorolnak kedves hatást; bár előítélet az, hogy Afrika piros ajku leányai kivétel nélkül derogálnának a szépnemnek. Nem egy afrikai származásu nőt láttam, ki a legszébb kaukazusi arczidommal birt, mit a villogó tűzes szem bájban még emelt.

Igen sok szép csábalakot látni azonban az indián eredetű középosztályu nők közt, — különösen a hosszú fekete hajú, szelid vonzó arcú, olykor epedő kék szemű Mineirák, és a szép nővésű, élénk nagy fekete szemű, göndör fürtös Cabucák közt.

Deli alakjukhoz lágyan simuló hosszú ruhájuk rózsaszín, kék, fehér, vagy piros vékony patyolatból van készítve.

Gömbölyded vállaikat és mellüket csak néha néha takarja el félig a kék-, fehér- vagy piros fátyolkendő, mit bizonyos női tetszelgéssel, félvállra vetve hordanak. Meztelen karjaikat ezüst karpereczekkel, tömött fekete fürtöket pedig egy két élénkszínű virággal ékesítik.

Aranymíves boltok. Chero. Fumo (fekete dohány) és Cigarettek. Egy csoport chinai kuli a halpiaczon. A hal- és gyümölcs piac. Csemegék. Teknős béka zsiradék. Tropicus éghajlati gyümölcsök. Momao. Mango. Az attól támadó betegség, és orvoslása. Banana.

Bármennyire érdekelték is e szokatlan színű női bájak, és Rio egyéb minden lépten nyomon feltűnő tarkaságai, mégis mihamar érezni kezdém, mennyire idegen vagyok e dél-amerikai földön. Ezenkívül az sem igen kellemesen hatott kedélyemre, hogy a postán semmi levelet sem találtam Európából.

A „Café americano-“tól jobbra átmentem a Rua Quintadába, hol Brazília egyik főiparának gazdagsága tűnt szemembe: az ezen utczában majdnem minden házban csillogóbbnál csillogóbban felszerelt arany és drágakő raktárak.

E kincshalmaz láttára eszembe jutott a népies közmondás, hogy: „itt volnék biz én mint szegény legény gazdag városban!”

A hosszú tengeri úton átélt nyomorgás utáni hatalmas étvágyam azonban minden czélnélküli mélézásnak elejét vevé, s mindinkább érezni kezdém, hogy bizony valami új amerikai ebéd már nagyon is elkelne.

Hogy tehát utitársaimmal ebédre mehesünk, és az első szükségletek fedezésére néhány mil reisünk is maradjon, két sok viszontagságok közt megőrzött gyűrűmet valék kénytelen eladni egyik kisebb ékszeráros boltban.

Az ebéddel sietnünk kellett, miután még az nap felakartuk keresni O. Th. senatort és egykori ministert, kinek egy levelet ohajtottunk mielőbb átadni, melyet Genuából egy igen kedves barátjától Dr. P-től hoztunk, ki által igen melegen ajánlatánk neki és családjának.

A közeli Rua de Hospicioban levő leg hamarabb talált „De Paz“ nevű vendéglőben rövid idő alatt elköltöttük egyszerű ebédünket, mely leves, olaszosan készített risból, sült

Chero-halból franczia mustárral, néhány felséges ízű narancsból, mire a brazíliaiak oly büszkék, — s az itt kis poharankint árult kitűnő portói borból állott.

A Chero gömbölyded hátú nagy rózsaszínű tengeri hal, s minden délamerikai halak közt a legjobb ízűnek tartatik.

Szükséges-e mondanom mily jó ízűn esett ez ebéd a sok szárított tőkehal és romlott sós hús-féle poenitentialis böjtölés után?

Ebéd után megtudtam, hogy O. Th. senator künn lakik a Quartel aristocratico (aristocraticus városrész) nevű külvárosban, mely a belvárostól jó háromnegyed órai séta a tengerparton délnek.

Csendeskén tehát utnak indulánk, séta közben a város e déli részét is megtekintendők. Mielőtt azonban sétánkat megkezdtük volna, néhány jó szivarral akartuk magunkat ellátni.

A legközelebbi dohányos boltba bemenve, egy abban levő kitűnő dohányillatú hordó vonta magára figyelmemet. E sűrű fekete lével félig telt hordóban, az abból kiálló rúdon körül

csavarva, láttam a brazíliaiak által annyira kedvelt „fumot“ vagyis páczolt dohányt.

A fumot úgy készítik, hogy: a dohányt még zöld korában tekercsbe fonják, s kis kézi sajtó rudjára csavarják, úgy hogy az minél feszesebben ahhoz tapadjon. Ez hordóba tétetik, hol leve a sajtó ráfordítása által mindennap kétszer háromszor kinyomatik, míg a zöld tekercs saját keserű levében erjedésbe megy át, a mikor aztán illatos szeszekkel elkészített négy öt éves fekete dohány lével leöntetik, s pár évig így e lében tartatik, mi által a dohány igen erős s kellemes illatuvá válik.

Az így elkészített fumo oly rendkívül erős, hogy azt majdnem lehetetlen pipából színi, de annál kitünőbb mint göngyölt szivar. A brazíliai urak a fumot többre becsülik, mint a legfinomabb havanai vagy bahiai szivart, még pedig úr mint szegény csak kukoricza héjba göngyölgetik cigarettoikat, mivel az a ruganyos fumot jobban összefogja mint a vékony papir, s e fekete dohány erős aromája mellett a kukoricza levél füstjét úgy sem igen érezni.

Hogy az irányt el ne tévesszük, ismét a

Rua Direitaba mentünk, s onnan a tengerparton fekvő terjedelmes halpiaczra, hogy így sétánkat a tengerpart hosszában folytathassuk.

A halpiaczon egy csoport chinai tűnt szemembe, kik, mint aztán megtudám, gyarmatosítási célból vándoroltak be, — mezei munkára azonban nem sok kedvök levén, a fővárosban élőködni. Összevásárolják a halakat és azon nyereszkednek.

Nem tudom mennyiben igaz, mennyiben nem a brazíliaik nézete e chinai Kulikról, kik a fővárosban és annak környéken tengődnek, hogy e nép „az erkölcstelenség unicuma, ugyszólván a föld söpredéke,“ de annyi áll, hogy egész kinézésök rendkívül visszataszító.

Kiasszott sárgás arczuk, meggörbedt járásuk, ravasz tekintetök, közönyösség- és restségre mutató piszkos, félig meztelen tagjaikról rongyokban fityegő ruhájuk, s minden criticán aluli cinicus tisztátlanságuk, oly kellemetlen benyomást gyakorol az emberre, miszerint épen nem csodálom, ha undort idéznek elő a rendet és tisztaságot szerető brazíliaiaknál.

Örökösen ott ácsorognak a parton a ha-

lászbárkák, és a nagyhalmazokban a part szélére kirakott, halak mellett, lármás alkuvást vivén véghez egy darab hegyes orru, kék zománczos nagy Cavallo hal, vagy néhány darab teknős béka, rák, tengeri pók, csiga, s más mindenemű és fajú tengeri szörnyek és szörnyecskék felett, nem törődve ha szemtelenkedéseikre a halászoktól olykor pár ütlegét is kapnak feleletül.

A halászok a tágas kiterjedésű Praça do Peixe vagyis haltérnek csak a tengerpart melletti részét foglalják el, hátsó részében pedig részint szabad ég alatt, részint téres faszinekben van a városi piac, hol négernők, indiánnők színes sálakkal, turbánokkal, ezüst és korall nyaklánczokkal hatalmas fülfüggőkkel, vagy épen ezüst, orrczimpájokból csüngő karikákkal neki piperézetten, egyébként majdnem félig meztelenül árulják a tropicus égalj minden gyümölcsét, zöldségeit, kerti virágait, márga agyagból készített egyszerű házi edényeiket, és a köznépnél oly kedves „doce“ süteménykéket, sült halat, szeszes és gyümölcs-szörp italokat, nagy fehér hordókban a coccus tejből készült

illatos vaját, mely utóbbi a nagy forróságokban el is olvad; valamint a teknős béka zsírjából készült manteiga de tartarugát, — egyik énekelve, másik kerep, csengetyű, vagy síp segítségével csalogatva a vevőket, oly zsibaj közt, minőt még Portici halpiaczán se hallani.

Nagy halmazokban látja itt az ember a leg szebb tejes cócust, melynek száza 1—2 mil reisével kél; a csomagos kis cócust; a sárgadinnye nagyságu, alaku és ízű momaot, melynek nagy reczés levelű fája igen elterjedt Rio vidékein; s a lágyhéju mandulák és héjas bogycokat. Ezek közt legkedveltebb a zamatos babnagyságu menduim bogycó, melyét a nép mintegy vásárfi gyanánt vesz a nők és gyermekek számára.

Szintén itt láttam először Braziliának egyik legjobb gyümölcsét a hosszúkás alma nagyságu, s oldalán kissé behorpadt Mangot. E felséges ízű gyümölcs csak igen módjával élvezhető, főleg az európaiak által, kiknek ugyis előbb-utóbb át kell esniök az éghajlat megszokását megelőző betegségeken. A Mango ugyanis könnyen bőrküteget okoz. sőt előmozdítja a Sarno nevű bajt is, mely abból áll,

hogy az ember lába egyszerre csak veresedni kezd, s úgy megdagad, hogy lábbelit nem képes felhuzni, hanem kénytelen néha két-három hónapig is vagy a szobában maradni, vagy óriás nagyságu lágy papucsban sántikálni, mindaddig míg a vörös daganat, mi viszketegséggel és lázas fájdalommal jár, fekélyezésbe nem megy át, és kiszivárgás által lassankint le nem lohad. Azonban mintegy sajátságos ellentétül, a Mangueiro-fa, melynek jó ízű gyümölcse ily különös betegségeket idéz elő, egy igen elterjedt és sikerrel használt orvosságot is nyújt. Alig van ház hol a házi asszony szekrényében mangeiro levelet ne lehetne találni, mit ezen 7—8 öl magas szép fának feketés kérgéből készítenek. A mangeiro leve az e vidékeken igen gyakori gyomorfájások ellen majdnem csalhatatlan és gyorsan enyhítő szer. Sokszor néhány csepp elég belőle a legerősebb görcsök megszüntetésére is.

E sok gyümölcs láttára kíváncsiságból arról gondolkoztam, vajon melyik lehet már a legkitűnőbb? és alig hiszem hogy csalatkoztam volna, midőn mindazon számtalan fajok

közt, melyekkel Brazília fővárosának gazdag piacza kérédik, a piros és sárga héjú Banána (puszpáng füge) nyerte meg leginkább tetszemet. Ezt tartom saját egyéni izlésem szerint minden gyümölcsök közt a legjobbnak.

A Banána époly elterjedt dél-Amerikában, mint nálunk az alma. Majdnem minden kertben található, — legjobban tenyészik azonban a patakok partjain.

E szép növény, arasznyi hosszú sima ugorka alakú, megnélküli, zamatjára az aleppói sárga dinnyéhez hasonlító gyümölcsével, mely egy vagy két óriási csomagban egyesülve csüng le zöld és a lágy, 3—3½ öl magas 2—3 láb széles törzsről, 1—1½ hosszú és egy láb széles lehajló leveleivel és a gyümölcstől külön állóan nőző szívalakban hegyével lefelé néző nagy piros virágaival, — igen emeli a házkörnyékek díszét.

A több fontot nyomó s 140—150 darab gyümölcsöt tartalmazó csomagot, még éretlen zöld korában vágják le, s szellős helyre akasztva be kell várni míg néhány nap múlva héja sár-

gulni vagy pirosodni kezd, mikor is a gyümölcs héja igen könnyen elválk fehér belső részétől.

Az ekként megérelt gyümölcs, éhgyomorra vagy ebéd után, nyersen úgy mint megfőzve, kenyérrel mint a nélkül, a legegészségesebb, és legjobb ízű eledel.

Majdnem minden évszakban kapható, s a szegény kunyhójában csakúgy, mint a gazdag palotájában, egyképen kedvelt.

A Banánából igen egészséges, hűsítő, kitűnő zamatu bort is készitenek.

Az 1¹/₄ mértföldnyi vízvezetés. Az alkirályi palota. A császári palota. A kosárban fekvő néger koldus. Santa Teresa kolostor. A papok rabszolgái és rabnői. A papok világias életmódja. A „papasszonyságok.“

A tengerparton tovább haladva, Rio leg-
tágasabb terére, a Largo do Paço-ra érkez-
tünk, hol egyszersmind a város főkútja is van.

Rio de Janeiro a délnyugati irányban
levő tejucai gyönyörű vizesésből nyeri felséges
ivó vizét, a marconai és cariocai 1¹/₄ mért-
föld hosszú vízvezetéseken, melyek a Campo
de Acclamação, és a S. Antonio hegy keleti
oldalától alagvezetéseken ágaznak el a város
minden részeiben találtató s jó karban tar-
tott kutakba.

E nagyszerű vízvezetés építését még Alva-
rengo kormányzó kezdte meg a XVII. század-

ban, s csak 1723-ban lőn elkészítve, sőt miután azon változtatások tétettek, a munkálatok tökéletsen csak is 1829-ben fejeztettek be.

A Largo de Paço déli oldalán levő, meglehetősen ódon kinézésű Palacio do Vice Rei vagyis alkirályi palota most már csak ritkán fogadja falai közé urát a császárt, ki az év nagy részét a Sao Cristovao-ban fekvő „Boa Vista“ palotában vagy Petropolisban tölti.

A tér nyugati oldalán a császári kápolna áll. Belseje az egyházi fény minden gazdagságaival bír ugyan, kívülről azonban egyszerű homlokzata, mit sem mutat fel, mi építészeti szempontból nagyobb mérvben érdekes lehetne.

A kápolna lépcsőzete mellett bambuszkosárban egy néger koldust láttam feküdni, kinek kezei és lábai egyenlő vastagságúak voltak derekával. Mint később megtudám e puffadtság szintén a „Sarno“-nak egyik, még pedig gyógyíthatlan neme. Első elhanyagolás következtében a daganat többé meg nem gátolható, s folyton növekszik, míg csak a szerencsétlen beteg bele nem hal.

Innen a S. Antonio kolostorhoz érkeztem.

hol a déli külváros kezdődik. Ettől nyugatra a hasonló nevű hegy aljában van a magas kőoszlop-talapzatra épített vízvezetés.

Nem messze innen szintén a vízvezetés közelében, a barátok és mindkét nembeli rabszolgák által lakott Santa Teres nevű kolostor látható.

Itt is, mint általában a braziliai kolostorokban, a rabszolgák a papi javak kiegészítő részét képezik. A papok mint háziúrak, az indián és szerecsennők gyermekei számára maguknak tartják ugyan fenn a „keresztatyaságot“ azonban minden keresztatyai rokonság daczára, mégis csak rabszolgáknak nevelik azokat, mert hiába e „keresztatyákuál“ öt száz mil reis nagy argumentum, — pedig a rabszolganő szülötte, a mint világra jó, legalább is ennyit ér e kegyes uraknak, ezen érték a gyermek felnőttével több mint egy conto de reis-re is emelkedvén.

Sajátságos hogy bár a braziliai nép a vallás külsőségeihez sokkal erősebben ragaszkodik, mint bármely más latin eredetű nép

is, — a papok „házi élete“ iránt legkevésbé sem scrupulosus ítéletében.

Különösen mi a vidéki papokat illeti, azok legkevésbé sincsenek terhelve azon szigorkodó életmód vagy épen azon külső formaságok által, melyeket a papság kevésbbé buzgalmas nemzeteknél is szabályszerűleg megtart, s melyeken egyáltalában, bármily önálló fogalmi legyenek is különben a társalmi illem-igényletekről, magát kénye-kedve szerint túl nem teheti.

A brazíliai nép a papot úgyszólván csak is mint az isteni tiszteletnek közvetítőjét tekintti. Magán életével mit sem törődik, s nem csak hogy legkevésbé sem veszi rossz néven papjának, ha ez az egyházi fogadalmak meg nem tartását nem igen iparkodik legalább a külvilág előtt elfedni, sőt a „Madama de padre“ vagyis a „papasszonyság“ a vidéki úri társaságoknak ép oly elfogadott szívesen látott, és kiegészítő tagja, mint bármely más úrnő, kit birtokos vagy hivatalnok jegyesével, talán épen a papasszonyság „egyházi ura“ adott össze.

A vidéki papok az egyházi szolgálaton kívül folyvást polgári öltözetben járnak, s vadászatokon, lóversenyeken és a fandangókon szorgalmasan, s ugyancsak „világiasan“ vesznek részt.

A „Quartel aristocratico.“ Izletes villák, parkok, és a nagyszerű növényzet. Egyházi alamizsnát kéregető elegans ifjak.

A Santa Teresa kolostortól a tengerpart felé a „Quartel aristocratico“ terjed el. E külvárost mint neve is mutatja, főleg a magas hivatalnokok, nagy kereskedők, tőzsérek, gazdag fidalgók s külhatalmak consulaiból álló aristocratia valóban nem rossz ízléssel választá lakása helyéül. Tagadhatlan hogy ez Rio de Janeironak egyik legszebb része. Hegyes völgyes ugyan, de épen e festői változatoság emeli kies voltát izléses kis kastélyaival s az itt annyira kedvező égalj minden szépségét magukban foglaló parkjaival.

E tündéri helyek láttára, az ezeregyéji

bájlakokat, és a babyloni függő kerteket képzeltem elém varázsoltaknak.

Teljes pompájokban díszlenek e kertekben: A mauritia pálma, a gyapotfa, banana, mangeiro, a fehér és piros virágokkal ékeskedő, s kellemes ízű szilvaféle gyümölcsöt termő spondias-fa; a görbe águ sötétzöld széles levelű momao-fa aranyszínű dinnyenagyságu gyümölcsével; a tövises caesalpiniák dús sárgás virágcsomóikkal; az aranyszínű nagy virágu jacaranda; a különféle faju narancs, citrom, mimosia s oleander ligetek, itt egy-egy Diána vagy Ámor szoborral, vagy Driád-csoportozat övezte márvány medenczés szökőkuttal ékesítve a rhexia, bibor és erős sárga színű virága, és a felséges melastoma bokrok felett emelkedő hatalmas canellák, guyabák, cócusok, s parobákkal.

E sudarfák közül némelyiknek tetejét a felfutó dalechampia, bibor virág koronával vonja be, mely, midőn azt a tengerről jövő lágy fuvalom lengésbe hozza, varázs szivárvány színekben tükrözik vissza a szökőkutak medenczéinek árnyas vizében.

E bívös látványok közepette egyhangu

ütemekben ismételt csengetést halottam közle-
ledni. Három ifju jött velem szemben, nap-
ernyővel s fődetlen fővel. Elegans francia
divatu öltözetöket majdnem földig érő piros
selyem ing fedte el, s kezeikben a csengetyűn
kívül még egy nagy bársony persely is volt.

Ez ifjak a szentszűz nevében és tiszteletére
egyházi alamizsnát szedtek.

Szokásban van ugyan is, hogy ünnepek
előtt és után pár héttel a templomok részéről
minden nap néhány jó családbeli fiatal ember
bizatik meg az alamizsna kérés szent köteles-
ségével, kik az uraknál és delnőknél sorba
kéregetve, sokkal nevezetesebb összegecskéket
gyűjtenek a templom részére mint azt egy kol-
duló barát tehetné.

Látogatás O. Th. senatornál. A bájos vendég. Szíves fogadtatásunk. A házi úr atyai szívelyességgel megismertet bennünket a brazíliai viszonyokkal. Kereskedelem. Gyarmatviszonyok Brazília, Laplata és Uruguayban. Brazília főgyarmatai.

Néhány percz mulva O. Th. senator háza kapuján csengettünk.

A nem nagy, de szorgalommal művelt és izlésre mutató kertben a legszebb rózsabokrok a forró égöv exotikus növényei társaságában virágoztak. Egy pár gyöngyörű példány piros és kéktollu Ara élénk kajdácsolásai közben kergetőzött a momao girbe görbe ágai közt, csipkedve annak érni kezdő gyümölcsét, míg a kútmedencze vizénél az Irireis fűrj kicsiségű kacsá élesen hangoztatta az „i-ri-re-i“ szóta-

gokat, mely szokott kiabálásától e szelidített vízi madárka nevét is nyeré.

A csinnal épített földszinti ház folyosójáról nem sokára egy francia livrés szerecsen közelgett a kapuhoz, közönnnyel kérdezve: „ki az?”

Ebből megértém, a mire az olasz kapitány már előre is figyelmeztetett, hogy a portugál urak bármily vendégszeretők is, szigoruan ragaszkodnak a szertásos bejelentésekhez.

Tudatva tehát neveinket, egyszersmind a genuai levelet is azonnal átadám, mi pár percz mulva meg is tevé jó hatását.

A milyen túlságosan tartózkodók a braziliaiak a minden formasággal be nem mutatottak irányában, époly előzékenyek, ha valaki, ismerősök vagy épen jó barátjok által van ajánlva, mint az épen velünk történt.

A levél nem levén lepecsételve, azt a házi úr hon nemlétében a házasszonya olvasta el, s személyesen jött elénk.

Egykoron díszben virágzott női szépségére első pillanatban emlékeztető, s tiszteletre indító ősz matrona volt az, fogadva bennünket

a nőiesség szelid mosolyával és díszes szobába vezetve, hol egy épen nála látogatáson levő, a luzitán nők minden szépségében tündöklő 17—18 éves unokahugának volt kegyes bemutatni, ki zongorázás közben kissé előre tört „rebellis“ hollófürteit egy varázsszerű pillanatnyi mozdulattal vállára visszavetve, büszke királynői mosolylyal emelkedett fel, sylphid termete szűzies varázsával és oly fennséggel mint egy újkori Cleopatra.

A háziasszony minden vendégszerető kegyességet kifejtett irányunkban. A társalgás francziául folyt, miután én még akkor csakis annyit tudtam portugálul, a mennyit a hajón nyelvtanból néha időtöltésből tanultam.

Kérdésünkre hogy mikor lehet szerencsénk a házi úrhoz? felelé: hogy a belvárosból hova reggel ment, minden perczben várja fiával együtt. Mint gondos házi asszony mindenekelőtt ebédet szándékozott rendelni számunkra, azonban mi már ebédről jöve, szíves ajánlatát nem vehettük igénybe.

A Braziliában napközben is annyira szokásban levő kávét, theát, narancsitalt és docét

azonban nem utasíthattuk vissza, mit nagy tálczákról ssorgalmasan kínálgatott egy fehérbe öltöztetett fiatal szerencsen leányka, és egy karcsu növésében büszkélkedő igen csinos Cabuca szobaleány.

A háziasszony érdekléssel kérdezősködött teugeri útunk, — a magyarországi életmód- és szokásokról, főleg pedig a magyar nők társadalmi viszonyairól, s különösen csudálkozott azon, hogy a magyar nő az önállóság oly nagy mérvében részesül akkor, a midőn a brazíliai nők még templomba se mehetnek férjeik nélkül.

Végre az annyira ohajtott házi úr megérkezett.

Ritkán láttam szebb és egészségesebb öreg embert. Nemes tekintete, fesztelen és mégis méltóságteljes magatartása, s megnyerő modora, már az első pillanatban bizalmat és tisztelet ébresztett. Hirnevéből már Olaszországban ismertem, mint ki már ifju korában a szabadelvűség egyik kitűnő szószóllója, s államférfiui állásában, mint magán életében.

mindig a nép és az emberiség igazainak védője volt.

Megérkezésünkről már a bordeaux-i posta útján előre értesülve, azonnal genuai kedvencz barátja után tudakozódott, s annak levelét hogy úgy mondjam a baráti szeretet mohóságával átfutván, a legszivélyesebb indulattal mondá: „Önök uraim nekem legkedvesebb barátom által vannak ajánlva. Isten hozta önöket!” — mire egyenkint levénc neki és igen mivel mintegy harmincz éves fiának bemutatva.

Háziurunk szivessége nem szoritkozott csupán a vendégszeretet egyszerű formaságaira. Atyai részvét volt az, melyről helyzetünkrőli értesülés után, velünk a brazíliai viszonyokat kellő tájékozhatás végett megismertetni iparkodott.

Ha háboru volna, mondá, legjobban ajánlanám önöknek, a hadseregbe lépni, hol mindenki egy ranggal főlebb vétetnék be, most azonban béke idején idegen tisztnek igen bajos bejutni a hadseregbe.“ Legczélszerűbbnek tartá valamely kereskedéshez fogni, és ez tagad-

hatlan hogy Braziliában minden közt a legelőnyösebb.

A kereskedők ugyanis, főleg a vidékiek, nem nyitnak csupán némely kereskedelmi czikkel ellátott boltot, hanem azonnal, legyen az kicsinyben vagy nagyban, általános raktárt, hol aztán mindenféle áru megvan: mezei nyers termények, fűszerek, lószerszám, és nyergek, ruhaneműek, lőfegyverek és lőszer, mezei szerszámok, könyvek, papíráruk, fumo s szivar, szárított hús, mindennemű italmérés, női piperék, fényüzési cikkek, a legszükségesebb házi eszközök stb. szóval valóságos quodlibet-tárház.

A kis kereskedő, ki a faluk és elszórt gyarmatokon átvezető lovas út közelében (szekérút csakis a főbbvárosok közvetlen környékén van) pálmadeszkákból épített házában nyit ily kisebb raktárt, az ajtaja előtt ellovaglóknak vagy gyalogjáróknak, még meleg ételt is árul, sőt éjjeli szállást is ad. A szárított húst, italneműeket, és európai cikkeket a városi nagykereskedőtől hozva, azokat eladja a gyarmatosoknak, kik neki nyers terményekben, mint

mandioca, porczukor, aipim, rizs, kávé, dohány stb. fizetnek, mit ő természetesen olcsón kap, s magas árban ad át adóssága törlesztésére a nagy kereskedőnek, ki aztán azon tömegesen megint újra nyer.

Azonban a legcsekélyebb raktáracska nyitására is legalább egy conto de reis (mintegy 1226 o. é. frt) kellett volna, én pedig „in plena pecuniarum deficientia“ sinlődtem. De különben is bár a kereskedelmet mindig az államok felvirágzásának elhagyhatlan tényezőjéül tekintém, nem tagadhatom, hogy az ahoz elkerülhetlenül szükséges hivatást nem igen éreztem magamban.

Igy nem maradt más hátra mint valamely gyarmatban egy darab földet megművelni, s ezt kávé, czukornád, vagy más egyéb-
bel beültetni. A természet nyílt ölében nincsenek ugyan „Café chantant-ok“ és „Alcazarok,“ azonban azt hiszem: a falusi vagy gyarmati életnek is megvannak a maga szerény örömei.

A brazíliai gyarmatosítási törvények szerint, minden külföldinek, ki az országba ér-

kezik, azon pillanattól kezdve, a mint szándékát a gyarmatosítási hivatal előtt kinyilatkoztatja, hogy mint gyarmatos le akar telepedni, kormány általi ellátásra van joga, mindaddig, míg a kormány költségén rendeltetési helyére nem szállítatik.

Minden gyarmatos örök megvételi joron 125,000 négyszög braça irtatlan földet kap, többnyire őserdőt, mi körülbelől 139 hold. Egy négyszög braçaért 5 reis van csak kikötve, tehát összesen mintegy 800 frt o. é. s ez 10 év múlva fizetendő.

E vételár lefizetéséről szóló törvény azonban csakis papiron áll, miután még nem volt rá eset, hogy a kormány azt a gyarmatosokon megvette volna, sőt azon előleg is, mit a gyarmatosoknak mezei szerszámok stb. megszerzésére ad, és pedig nőtleneknek 50 frtot, családosoknak 100 frtot — csak akkor követeltetik vissza, ha az illető, földét nem miveli. Ha azonban valaki, mint ezt főleg a francia és angol tőkepezesek teszik, nagyobb földtereket vesz meg a kormánytól, pl. néhány négyszög mértföldnyi terület, akkor a vételi

árt a külön szerződés értelmében tartozik fizetni. Az ily nagyobb föld eladások képezik a korona egyik főjövedelmét.

A családotól jövő gyarmatos azért részesítették több előnyben mint a családnélküli, mert az ültetvényezésnél, ha az erdőirtás s az első megmivelés már bevégeztetett, egy 10 éves gyermek is majdnem csak annyit dolgozhatik, mint egy felnőtt ember, miután a kávéfát megtisztogatni, gyümölcsét leszedni, megszáritani, vagy a cukrot kifőzni, oly gyenge munkák, melyekhez nem kívántatik semmi különös testi erő, csak szorgalom, s így az állam, gyermek munkás kezek által is sokat nyer.

Igaz, hogy például a laplatai államokban a földmives, főkép miután igavonó marhával és szántóvető szerszámokkal is ellátatik, az ekét megérkezése napján beleállíthatja dús termést hozandó földjébe, míg a brazilai gyarmatos néhány mil reis-sel ellátva, valamely őserdőben kinlódik 3—4 évig is, míg kávéültetményének gyümölcsét szedheti; — de az

is igaz, hogy 2 hold kávéültetmény termése felér 100 holdnyi gabnatermással.

Hogy az argentinai és orientali (uruguayi) köztársaságban a telepítvényi földek négyszer oly drágák mint Braziliában, annak oka abban rejlik, hogy ezen államokban sokkal nagyobb a gyarmatosítási verseny, és így aránylag sokkal több földmivelő megy oda Európából, miután a gabnatermelés megkezdése, főleg olyanoknak, kik már szülőföldjükön is azzal foglalkoztak, mindenesetre könnyebb mint az erdőirtás, azonkívül sok ember visszariad a brazíliai égaljtotól is. Ez ugyan egyrészt előítéleten alapszik, minthogy éppen Braziliának déli része, Santa Catarina, Parana, Coritiba, Rio Grande do Sul, hol a legnevezetesebb gyarmatok vannak, mindenesetre teljesen egészséges éghajlatnak mondható, mert kisebb helyhez kötött betegségek csak nem vehetők számításba, hisz azok egy vagy más neme a földgömb bármely részén is mindenütt található: de tény az, hogy a déli ténitön alul t. i. a Sao Paulótól délre eső részeken vomito negro vagy sárgaláz soha sem fordul elő, sőt közép Brazillá-

ban is a nagyobb városokat kivéve, általában mondható, hogy nincs ok a sárgaláztól való félelemre.

Házi urunk szíves volt egyes nevezetesebb gyarmatok helyi viszonyait velünk megismertetni. — Részemről, leginkább óhajtottam volna a lovagiasságáról híres nép lakta Sao Paulo valamely kies völgyében, vagy Minas Geraes dús földén telepedni meg, tervem azonban leszavaztatott részint azon okból, hogy e vidékek igen melegek, részint hogy portugalok közé jöve, nyelvöket nem fogjuk érteni. Nem ismerhettem el ugyan alaposaknak ez ellenvetéseket, mert a meleget már nagyjában Délolaszthonban is megszoktam, és mert részemről legalább, ki már ekkor úgysis három románnyelvet beszélék, nem találtam oly rendkívül nehéznek a portugál nyelvet, — amint azt mihamar meg is tanultam; azonban a többiek kedvéért, én is rászántam magam egyelőre valamely német gyarmatba menni.

A Braziliában fekvő fő német gyarmatok: Petropolis, Rio de Janeirótól északra, alapítójának I-ső Dom Pedronak nevét viseli, s

kies hegyek közt feküdvén, kedvencz nyári mulatóhelye a magasabb aristokratia, — sőt a császári udvarnak is; Riótól északkeletre Uj Freiburg; Rio Grande tartományban a gazdag Sao Leopoldo; s a szelid éghajlatú s a természet minden áldásával bővelkedő, de még igen elhagyatott állapotban levő Santa Catarina tartomány keleti részén fekvő s az utóbbi években nagy előhaladást tett Donna Francisca és Blumenau gyarmatok. Mi ez utóbbit választottuk, legfőkép háziurunk tanácsa következtében, ki is azonnal két levelet irt érdekeinket ajánlva, a s. catarinai tartomány ép akkor kinevezett elnökének, és a Rióban levő központi gyarmathivatal főnökének, mely utóbbit egyszersmind a kormány által engedélyezett előleg egy részének átadására is felszólíttatá.

O. Th. és neje — búcsuvétel közt megígérteté velünk, hogy még többször meglátogatjuk, mi pedig szivességeiért köszönetünket nyilvánítva, a központi gyarmathivatalhoz indulánk, magunkat bejelentendők.

*A jardim publico. Nagyszerű kilátás a kert erkélyéről.
A gyarmathivatalban. A gyarmatosok elszállásoltatása*

Útközben meg nem állottam, hogy a jardim publicót meg ne tekintsem. E varázs szépségű kert Rio legkedvesebb sétánya. Növénytani szempontból azon rendkívüli érdekességgel bír, hogy alig van Ázsia, Afrika, Amerika és Oceánia forró égőve alatt nevezetesebb fa, melyből itt a legszebb példányok ne volnának láthatók teljes nagyságukban; és mintegy meglepő ellentétül itt ott egy bár gondosan ápolt, de mégis száműzetésében törpén maradt európai tölgy és fenyő, szerényen tekint forró égálji óriás szomszédjaira a coccusok pálmák és czédrusokra.

A kanyargós utakkal bíró s ligetszerű növénycsoportokkal díszlő kerten kristály patak

van keresztül vezetve, myrtus, cyprus, nagy kék és fehér liliom bokrok, piros, rózsaszín és fehér a fákra felkapaszkodó orcheidák között. A patak és annak medenczéi tanyául szolgálnak a tengeri és folyóvízi mindennemű szelídített madaraknak, mely quodlibet madárserreg a patak partján sétálók nem kis szórakozására szolgál, nagy lármával gyülekezve egy-egy számukra a vízbe dobott gyümölcs, vagy darab hús körül.

A jardim publicóban majd minden délután és este, a nemzetőri zenekar, az olasz énekesek és zenészek, és olykor a petropolisi német polgári zenekör mulattatja Rio bájos senhoráit, kik férjeik és rabnóik kíséretében sietnek ide, a kert hives lombárnyait és az alkony mámorító virágillatát élvezni.

E varázsszépességű kert közvetlenül a tengerparton fekszik, annak örökké zúgó és verdeső habjai ellen erős és magas bástya által védetve, melynek márvány erkélyéről, hol mindig üde tengeri szellő fuval, a kikötő nagyrésze belátható. A Rioval szemközt a keleti parton fekvő Nychtheroy város, Praya

Grande, Praya Sao Domingo, a kikötő bejárásánál a nyugati félszigeten fekvő Yavia, Tres Irmaos (három testvér) meglepő alakú hegycsoportozat, s a Monte da Assucar kiváló kupja, ezzel szemközt a Santa Cruz erőd, a nyílt tenger sima tükre, a távolból előtűnő hajókkal, és fehér lepkéknek látszó kis bárkákkal, s a kikötő szebbnél szebb szigetei s változatos partjai oly elragadó képet nyújtanak, melynek nagyszerűségével az annyira hírhedt nápolyi öböl Vezuvja daczára sem mérkőzhetik.

Alig tudtam megválni ezen magasztos látvány varázsától, azonban sietnem kellett vissza a Rua Direitába a Central Colonisacão hivatalhoz, hova megérkezvén, értesültem, hogy a gőzös nem rég ment el S. Catarinába, s így 10—14 napot várni kell, míg egy másik gőzös indul. Nem maradt tehát egyéb hátra, mint szállás után nézni.

A gyarmat hivatalfőnökének, ki igen mívelt, Hollandban nevelkedett egyén volt, ajánlva levén, minden lehető előzékenységgel fogadtattunk.

Tájékozás végett megmutatta a gyarmati nagyobb mérvű helyrajzokat, mi azonban már szerettünk volna mielőbb utalványozandó szállásunkon lenni, fáradalmainkat kipihenendők. A Rioba érkező gyarmatosok addig, míg telephelyeikre nem szállíttathatnak, a kikötő északi részén fekvő Sao Antonio szigeten szoktak elszállásoltatni. A szigettel való közlekedést a kormány csolnakjai tartják fenn. Az ott elszállásolt gyarmatosoknak csak kétszer szabad hetenkint a kormány csolnakjait igénybe venni. Mi azonban O. Th. úr ajánlata folytán azon különös kedvezményben részesítettünk, hogy tetszésünk szerint szállíttathattuk magunkat mindennap kétszer is, a várostól mintegy $1\frac{3}{4}$ g. mértföldre fekvő szigetre és vissza.

Formaság megtartása végett az olasz fő consultól kellett még engedélyt hozni, melyben kijelenté, miszerint nincs kifogása az ellen, hogy mint olasz alattvalók braziliai gyarmatba menjünk lakni.

Csolnakázás S. Antonio szigetre. Az agg néger története

Néhány percz mulva a Sao Bento kolostortól nem messze, a tengerparton ácsorgó csolnakászokhoz érkeztünk. Senhor Never után tudakozódtam, ki a csolnakok parancsnoka volt.

Az utalványt megmutatva, azonnal egy kényelmes csolnak állott elő rendelkezésünkre, két izmos négerrel.

Előbb néhány szivart, pipát, fumót, banánát vettem, s azután beszálltam a sajkába.

Az onnan nem messze horgonyzó olasz hajóról holminkat a ladikra felvevén, néger csolnakasaink S. Antonio sziget felé eveztek, mi azonban soká tartott volna, ha a mint beljebb beljebb haladtunk, a kikötő majdnem sima tükörű vizén, szelid szellőcske nem tá-

mad, úgy a mi, mint két négerünk öröme, kik két kis háromszög vitorlát felhúzva, meglőnek kimélve a fáradalmas evezéstől.

Bárkánk két oldalán gyöngéden hallatszott a kis habokra szeldelt víz egyhangú csapkodása, s csakhamar elhaladtuk a hajók állomási helyét.

A kikötőben beljebb, midőn már a várost mindinkább messzebb láttuk magunk mögött, néha egy-egy a vizen uszó halászmadár csoportot riasztott fel haladó sajkánk, mely nagy sebbel és lármával felröppenve 10—15 lépésre ismét leszálla, majd az itt csapatostól járó csellék czikkáztak, szokásukhoz képest többnyire a csolnak orra előtt.

Ujra es újra gyönyörködtettem szemeim a kikötő környékének változatos szépségein.

Mélázásomból az egyik néger ébresztett fel, egész bizalommal szivart kérve tőlem, mit szívesen adtam mindkettőnek, s egyszersmind néhány ventim borralalót is. Bizalma azonban tovább is terjedt, és erősen kérdezgeté hogy mi nemzetbeliek vagyunk? Ezt ugyan bajos lett volna neki megmagyarázni, miután nép-

tani ismerete az angolok, olaszok, németek, portugálok, spanyolok és francziákon kívül nem terjedt ki az európai népekre. Minthogy azonban mégis a törökökről is hallott valamit, nem tehettem mást mint azt adni értésére, hogy a magyar nép nyelvre legközelebb áll a törökhöz, csak hogy keresztény, — minek következménye az lőn, hogy keresztény törököknek tartott bennünket.

E különben még igen erőteljes néger hófehér szakálla és büszke tekintete, de különösen a többi négerektől egészen különböző s rendesebb vázlatu képoltási metszletei, melyek arczán mint a magasabb származás jelei voltak láthatók, bennem is felkelté az érdeklődést hozzá pár kérdést intézni, annyival inkább, miután valami keveset spanyolul is tudott.

Története azonban igen elszomorított.

Atyja Afrika belsejében a Moluvák egy törzsének volt főnöke, ki a balundai népekkel örökös ellenségeskedésben élt. Egy csapat vad balundai egy este váratlanul lepte meg a semmit nem gyanító és öt fiával sátorában ta-

nyázó családfőt. A szerencsétlen apa szolgálai és 3 fiával együtt megöletett, két ifjabb kora fia pedig Andongóba és innen egy spanyol zsidónak eladatra, mint rabszolga Loandóba vitetett más rabszolgákkal együtt. Itt a még csak 16 éves fiút új csapás várta, mert egyetlen életben maradt 10 éves testvérétől is megkellett válnia, kit egy spanyol hajó Cuba szigetére vitt, ő pedig Braziliába szállítatván, már 46 éve hogy a rabszolgaság keserves sorsát viseli. Rabszolgaságában megtanult olvasni, és bevezetve még ifju korában a keresztény vallás főbb elveibe, egész vigaszát vallásos hitében leli, hogy övéit és hazáját a halál után meglátandja. „Örülök, — mondá — hogy az urak nem spanyolok, mert nem szeretek spanyolokkal egy csolnakban űlni..., ép úgy mint gyűlölöm a balundai kutyákat.“ S a boszú vilána fénylett szemében, míg kelet felé tekintve a régi fájdalom emléke lecsüggeszteté vele ősz fejét. Zavartalan hagytam őt, a fájdalmában merengőt, és magam is elmerengtem az emberi sors felett, mely oly szeszélyszerűleg nyit egynek paradicsomot másnak poklot!

A s. antonioi kolostor. A sziget belseje, növényzete. Brazíliai indolentia egyrészt, nemzei önérzet másrészt. Ciri tengeri pókok. Halászat. Cormorán madarak.

Az öreg néger mintegy álmából riasztott fel, midőn S. Antonio sziget felől, melynek fehér kolostora a távolból előtűnt, ezüst hangú harangszó hallatszott. Ajaki buzgó imát rebegének, s arca nyugodtabb lőn . . .

A Governador és a szomszédos apró sziklás szigeteket elhagyva, mindinkább tisztábban lőn előttünk körvonalozva a kis S. Antonio sziget, változatos, majd sziklás, majd sekélyes partjaival, s dús növényzetével. A déli oldal meredek magaslatán fekvő ódonszerű, bár fehérre meszelt kolostor emeletének egyik ablakából az öreg felügyelő, hosszú távcsővel vizs-

gálta érkező új vendégeit. Néhány percz mulvs kikötöttünk.

A kolostorba igen meredek elhanyagolt állapotban levő lépcsőzet vezetett. Felérkezve azonban az egybe épített templom és kolostor homlokzatához, a fáradalmat a legszebb kilátás jutalmazta. A kolostortól ugyanis az egész kikötő és az épen szemközt fekvő város, teljesen belátható.

A kolostor és templom minden oldal felé egyen arczozatú négyszöget képez, véghosszszant igen hosszú folyosóval.

Papnak, barátoknak hire sem volt, és csak minden másod harmad vasárnap jött a városból egy lelkész misét mondani. A gyarmatosok szobái, melyek ekkor egészen üresen állottak, a keleti oldalon fekvő elsőemeleti folyosó véghosszában voltak deszkákból építve, ablak nélkül, a világosságot a folyvást nyitva tartott folyosó ablakaiból nyerték.

E deszkaszobákban az összes butorzat vaságy, szalmazsákból és gyékényből állott. A szobák nem voltak bepadlászva, s csakis alacsony deszkeközfal választotta el azokat egy-

mástól, úgy hogy egyikből a másikba akár át lehetett ugrálni. Az egész kolostor személyzete ezekből állott: az öreg beteges felügyelő, ki csak is akkor jött ki szobájából, mikor csolnak érkezett, neje, ki a ház sürgős gazdaszonya volt, és egy mintegy 18 éves fiú, ki a lábait gyöttrő kőszvény miatt járni nem tudván, többnyire a folyosón mulatta magát gitarre-on vagy harmonicán játszva, és egyhangú dalait énekelve; egy templom felügyelő sekrestyés, három férfi és két nőcseléd, két szerezsen katona, kik a sziget őrségét képezték, és néhány rabszolga és rabszolganő.

Az öreg életúnt felügyelő szobánkat kijelölé, s tudtunkra adá, hogy azonnal a vacsorához ülhetünk, mely ugyan mindössze is csak egy zsemlyéből és kancsó theából állott, azonban a városból hozott banana a sok mászkálás által felébredt étvágyunkat tökéletesen lecsillapítá. A házi rend szerint a beszállásoltak reggel fekete kávé, délben fekete bablevest és szárított húst vagy szárított halat szoktak kapni, azonban a városból a csolnak

mindennap kétszer is érkezhvén, mindent lehet hozatni.

A rövid vacsorát néhány percz alatt bevégezvén még egy fordulóra kimentem a szigetet megtekinteni.

Az egész szigeten csak négy ház van, czukor, thea és kávéültetvények közt. A kolostoron túl a sziget belseje lapályosabb, és ölesnél magasabb fűvel és dudvával van benőve, s különösen, hol a talaj vizenyős, igen sok a gyík és kigyó, míg az illatos virágok többféle a nagyobb fáknak fészkelő apró fajta kis méhcsaládnak nyújtanak táplálékot.

Olykor egy szines delicze zúgott el szemem előtt, s szárnyacska alig csillámolva meg a hanyatló napsugárban, már is eltűnt, míg megint újra látszott a kék lilium vagy cactus virág kelyhe felett, szárnya sebes verdesésével tartva magát egy helyben a levegőben, kis csőrével mintegy csókolva a virág szirmait, így portugál nevéhez hiven, — beija flor (virágcsókoló) nyílsebességgel egyik virágról a másikra szállva.

E fű és dudva tengerből itt ott egy ma-

gános magas guyaba fa emelkedik, közelében a vizes helyeken dúsan tenyésző mérges arum szárainak adva támaszt. A dudva és bokor ligeten keresztül kacskaringós, sok helyütt süppedékes gyalogút vezet a sziget emelkedettebb északi és nyugati részére, hol közel a tengerparthoz egy rioi polgár család csinos háza és kertje van cócusfákkal és pálmákkal körülvéve.

A mellette levő kávéfák, theabokrok, és a 2—3 öles magas czukornád ültetvény dúsan fizetik ki a művelésökre fordított kis fáradságot.

Innen keletfelé a sziget majd nem piros színű földje, igen hanyagúl van művelve.

Silány kukoricza és czukornád ültetmény közt, néhány pálmadeszkből összetákolt bús kinézésű viskó előtt, kényelmesen sétálgatott a parlagon heverő telek ura, meglehetősen rongyos állapotban. Valódi braziliai telivér, ki csak utolsó szükségben fog a munkához, és zsebkendőjét se venné fel maga a földről, míg másfél rabszolgának birtokában.

Két csinos, barnás arcú, karcsú növésű

leánya, kik — hogy úgy mondjam — némi keresettséggel s nagyobb gonddal voltak öltözve, holló fekete hajokban pár piros virággal, a ház elé terített gyékényen üldögéltek egy csésze fekete kávé mellett; a „Minha bella menina minha veneração“ (szép leánykám én imádatom) féle dalt énekelve egy tizenkét húrú kis guitarre, az úgynevezett „viola“ hangjának kíséretében.

Tűzet kérve a házi úrtól meg nem állhatám, hogy a kérdést ne intézzem hozzá, vajjon mért hagyja miveletlenül szép darab földjének kilencztizedét? mire nem kis indignációval büszkén felelé: „Az én kezeim nem mezei munkára valók!“ Azon szerény ellenvetésemre, hogy mégis mennyi hasznot húzhatna földje megmiveléséből, házát felépíthetné stb. ezt felelé: „e kis darab föld mit két rabszolgám mivel, elég nekem és családomnak, míg én élek; házat majd az építsen, ki utánam fog itt lakni, én ezzel is beérem.“

Az indolentia ily nemeivel nem egyszer találkozhatni a brazíliai népnél. Ezek árnyoldalai; azonban fényoldalai is megvannak:

a lovagiasság, nyiltság, — s az egykoron az öt világrészben uralkodott büszke portugál őseikről reájok maradt nemzeti önértet, er nyedetlen önbizalom, mely egy nép jövőjének főtényezője! A mely nép önnerejében kétkedni kezd, az el van veszve, mint egy régi elv tartja: „veszve csak az, ki önmagát annak hiszi.“ Ha az elbizakodás kárhóztatandó, az önerő feletti kétkedés a nemzeteket szolgáltságba vezeti!

Többször hallottam a brazíliai nép közt: „A brazíliai a világ legelső népe.“ A nép e túlbizakodása a mai nagyszerű nemzetekkel szemben, mindenesetre nevetségességnek látszik, mindazáltal nem kevésbé tanuskodik a nemzeti önbizalomról, mely minden ifjú népnek első életfeltétele.

Elvégre is a népnél minden erény túlzásban jelentkezik. A nemzet túlhevét okosan felhasználni s illetékes határok közé szorítani, az államférfiak dolga. Romulus és Remus kis Romáját figyelemre sem méltaták eleinte a többi nemzetek, melyek később míveltségöket is Rómától nyerék, pedig a maroknyi római

nép már akkor magában hordta nagysága alapját az „önerejében való bizalmat,“ s kérдем, hitték volna e például a világot uralgó spanyolok, hogy a kis Albion lesz az, mely egykor kiragadandja kezökből a tengerek gyémánt koronáját!? Így ha csak felületesen itélnénk a brazíliaiak túlzott nemzeti elbizakodása felett, kárhozzatnunk kellene azt, de ha más oldalról tekintetbe vesszük, mily ügyesen tudták e nép nemzeti büszkeségét államférfiai felhasználni, mint a miről a paraguayi jezsuita uralmi eredetű köztársaság ellen, páratlan erély-, vitézség- és kitartással folytatott, és ezen kitartás által győzedelmesen be is végzett háború tanuskodik; ha tekintetbe vesszük Brazília „pluribus impar“ viszonyát az összes délamerikai államokhoz, melyek közt minden tekintetben leg-tömörebb; ha tekintetbe vesszük óriási léptekkel fejlődő kereskedelmét, tengerészetét, a természet minden áldásaival elhalmozott óriási területét, mely még a jövő nemzedékeinek szorgalma és iparára vár, ha tekintjük világkereskedelmi szempontból előnyös fekvését a három continenshez, sőt a panamai földszoros

előbb-utóbbi átmetszése bekövetkeztével a nyugatra eső világtájakhoz is: úgy hiszem nem lehet túl-pedans szemekkel néznünk, ha egy ifju még szép jövővel birható nemzetnél, a nép közt, mely érzelmeit mindig élesebb színben szokta előtűntetni, a „nemzeti önbi-zalom,“ olykor a túlzott elbizakodás nevetséges szavaiba is öltözködik.

A sziget keleti partján délnek haladva, a tengerpart sekélyes helyére értem, hol a szárazra is ki mászkáltak a kis tengeri pókok, melyek megriasztva azon comicus látványt nyujtják, hogy nem előre futnak a merre a fejük van, vagy hátrálnak mint a rák, hanem oldalt szaladnak, mint valami kis ballet tán-czosnók. Néhányat egy villa águ bambus vesz-sző segélyével igen könnyen megfogtam, egy azonban midőn kezembe vevém, ollójával ujja-mat meglehetősen megsértette.

E kis állatokat, melyekből a legizletesebb veresszínű levest szokták készíteni, zsebken-dőmbe téve pálcza segélyével vállamra vetém, és a tengerparton tovább haladtam.

Közeledtemre néhány Cormorán (tengeri

holló) lármásan repült fel a partról, s a légtérben keringve szállott tova a tengerből kiálló egyes sziklákra.

Nemsokára a kolostorhoz érkeztem, mely előtt a sziklás tengerparton két fiúcska halászott. Hálójokat elkértem pár vetésre s alig negyedóra alatt 14 meglehetősen nagyságú különbözőféle tengeri halat fogtam a sziklák között zúgó habokban, s így más napra ebédünkhöz meglehetősen halászpótlékkal járulék.

Mármár a legkisebb madárka is nyugodni tért, s a csendes est terjedő sötétében lassankint nőni kezdett a csillagok fénye. Én is mindinkább óhajtani kezdém az éjjeli nyugalmat, és siettem fel a kolostorba.

*Nyugtalan éj. Serenada. A rabszolgák táncza. A portugál zene jellege. A Lafarnicha gyík. A barata bogarak.
A hörgő kakas.*

Fadeszka szobánkba érve, ott egyik barátom már nagyban rendezgeté a gyékényeket, hogy mielőbb lefekhessünk, s az illatos fumót még egy kissé megízlelve, jó éjt kívántunk egymásnak.

Alvásról azonban szó sem lehetett. Megszokván ugyanis a tengeri híves éjeket, melyeket többnyire a csillagos ég alatt töltötünk, most egyszerre a falak közt és fedél alatt, a nagy melegben az izzadástól nem alhattunk, s főkép a thea vacsora után azt hívénk, hogy megfúladunk. Siettünk tehát a szoba ajtót kinyitni, hogy legalább a folyosó ablakain át a fris tengeri levegőt szívhassuk.

Mintegy 10 óra tájban, midőn már a tenger örökös habmoraján kívül mindent csendesnek hívénk, egy a braziliaiak által annyira kedvelt „viola“ szelid hangja vonta magára figyelmünket.

Egyszerű, de az éj csendében igen kedves, mondhatnám andalító előjátéka volt az egy portugál balladaszerű dallamnak, melyet egy 15—16 éves néger fiú tiszta csengő hangon az ezen korban sajátos hévvel énekelt, azon határozott és szabatos ütennyel, mely a latin népek zenéjét annyira jellemzi. A dallam második versét erőteljes bariton hangú részínű rabszolga éneklé, a harmadikat ismét az ifjú, s így folyvást felváltva portugál uraiktól tanult szokás szerint. Az aránylag hosszú dalszakok közti időközökben az ifjú az utóhangzatokat rendkívüli élénkséggel, éles ütennyel s ügyes változatokkal pengeté a viola mind a tizenkét rézhúrján.

Általában véve a portugál zene kissé egyhangú ugyan, mintegy középet képezve a nápolyi és oláh zene közt, — de van benne valami sajátságos jelleg, különösen az élesebb

ütenyü tánczenében, mi az embert folytonosan kellemes izgatottságban tartja, melytől szintén nehéz megválni.

A kolostor rabszolgái és rabszolganői, kik munkáikat este 9—10 órakor végzik be, az udvaron valódi afrikai tűzzel tánczolták a fandangó minden nemét, a zenét az elmaradhatatlan castanhettas (kézcsörgetyű) csattogtatásával kísérve, s a férfiak a táncz hevében még az inget is levetve.

Ez nekik rendes mulatságuk minden este éjfélig, azontúl nem szabad tovább fel lenniök.

Éjfélkor azt hívénk, hogy most már háborítlanul fogunk aludni, azonban csalatkozánk; majd a Braziliában dúsan tenyésző fehér patkányok kergetőztek a folyosón és a szobában, majd egy denevér nagyságú éjjeli pillangó verdesett szárnyaival felettünk, majd mindenféle bogár mászkált rajtunk keresztül-kasúl, különösen a csótán bogár egy sárga fajtája, melyet a brazíliaiak barátának neveznek. Ezen bogár, főleg mikor déli szél van ezerenkint jelentkezik a lakóházakban.

A Barata mindent megeszik mit a szo-

bában talál, még a kénes gyufát is megrágja, és ha éjjel már egyebet nem talál, az ember lábujjának körme alját csipkedi. A sötétebb zugokban ezerenként tanyázik s vedlés idején fehér szárnyú lepke alakját ölti fel. Mind ennél nagyobb nyugtalanságot okozott azonban egy a sötétben nem láthatott s a falon fejünk fölött mászkáló állat.

Az emberi természetben rejlik, hogy az ismeretlen tárgy némi félelmes képzeletet ébreszt fel bennünk mindaddig, míg meg nem győződünk, hogy sajátkép mi az ?

Igy emlékszem, hogy gyermekkoromban ha álmomból hirtelen felébredve, fehér kendőt vagy függönyt láttam az éji szellőben mozogni, s annak milétét a sötétben azonnal fel nem ismerém, a kísérteties boszadály bizonyos nemét éreztem. — Mind közelebb halottuk fejünk felett a csodálatos mozgást. Gyertyát gyújtottunk. Egy arasznyi hosszúságú gyík volt az, mely bennünket nyugtalanított. Ripacsos bőrének fehér színe, feketés feje, merev vörhenyes szeme, leírhatlan undosító hatást gyakorolt mindnyájunkra. Gondol-

koztunk, hogyan expediálhatnánk ki leggyorsabban ez utálatos kinézésű állatot a szobából? Pusztá kézzel a világért se nyúltunk hozzá, s pálcza közelünkben nem volt. Elkezdtük tehát csizmával hajigálni, míg szerencsésen el is találtuk. Lepottyanva az általunk még ismeretlen szőrnyecske, összegöngyölített gyékénnyel kisépértük. Mint más nap megtudtam e Lafarnicha nevű gyík gyakran meglátogatja a szobákat éjjelenként s az ágyakba is bemászik, azonban nem veszedelmes.

Álmunk ez utolsó megzavarása után igen jól aludtunk egész virradatig, mikor is a saopauloi fajta, úgynevezett éneklő kakasok (cantagallo) comikus kukorikolása által költetem fel. E kakasok u. i. a kukori-ku utolsó szótagját rendkívül hosszúra nyújtják mindig mélyebb és mélyebben, míg végre a hang valószínűségi lassú hörgésbe megy át, mintha elakarna rajta aludni.

Felébredve, azonnal felöltöztem, és a folyósóra mentem a hús levegőt élvezni.

Az emelkedő nap sugarai ezerszeres szí-

várványban törtek meg a kolostor előtti szik-
lákat verdeső habokban, és arany fényben úsz-
tak a kikötő örökzöld szigetei és partjai.

*Bemenet a városba. Rio nevezetesebb épületei, Utak.
vasutak.*

Reggeli után a csolnak megérkezett és én azonnal bementem a városba. E kirándulást mindennap ismételtem részint időtöltésből, részint hogy a várost bővebben megismerjem.

Rio de Janeironak építésze az utóbbi évtizedekben meglehetősen leudületet nyert. A Campo de Santa Anna tágas tér által elkülönzött ó és új város európai modorban van építve, egyenes és hosszú utczái már nagyrészt rendes kövezettel, sőt a főbb utcákban járdával is ellátvák.

Az említésre méltó épületek közé sorolhatók: a császári és érsekségi palota, a congressus és senatus épülete, — a székes egyház és a Benczék conventje, — a több mint

100,000 kötettel biró könyvtár; egy császári és egy nemzeti muzeum, melyek azonban nem épen a leggazdagabbak; 46 kisebb nagyobb templom és kápolna; az orvosi akademia, collegium, papnövelde és 30 nyilvános iskola; a Santa Tereza, Sao Bento kolostor és két apáca zárda, a történeti, geographiai, és szépművészeti intézetek; a pénzverde; az ásványgyűjteményi épület; a Sao Pedro színház s több előkelő s minden europai kényelemmel ellátott, leginkább franczia vendéglő. Ezek közt legkiválóbbak a „Hôtel des Étrangers,“ „Hôtel de la Poste,“ „Hôtel des quatre Nations,“ mind a három az igen elegans Assembleia-utczában; „Hôtel de la paix“ a Hospicio-utczában, „Hôtel du Havre, mely az 1822. év septemb. 7-én történt függetlenségi nyilatkozat emlékére nevezett „Rua de 7 setembro“ vagyis september 7-ki utczában van.

Megemlitendők még: a város délkeleti csúcsán levő Calabuço nevű nagyszerű néger fogház; a városon kívül fekvő nagy örülde épület; a város nyugati részén levő gázgyár

„Lux ex fumo“ büszke felirattal és a katonai laktanyák.

Mi a fővároshoz vezető utakat illeti, azok meglehetősen állapotban vannak; hiányzanak azonban még a vasutak, mert kivéve egy két említésre alig érdemes igen rövid vaspályát, mint a petropolisi vasutat, a Porto dos Caixas, Cantagalló és a Nichteroy-Campos-féle vonalakat, egész Brazília vasut híjával van, bár néhány hosszabb vonal előmunkálatai már megkezdettek.

Kirándulás gőzösön Nichteroy városba. Néger bál, csatátánczok. Visszatérés a szigetre. Az esti fürgeteg.

A kikötő keleti partját is megakarván tekinteni, egy délután a császári palotától nem messze fekvő gőzhajó állomásra siettem, honnan minden 10 perczenindúl egy alacsony emeletű úszóház alakú és minden kényelemmel ellátott omnibus gőzös, melyen 6 ventímt kell fizetni az átellenben fekvő Nichteroy városig, hova néhány percz alatt megérkeztem.

A mintegy 20,000 lakossal bíró város néhány nagyobb épületet és csinos kertet kivéve még igen kezdetleges állapotban van. A város közvetlen környéke bambusz bokrokkal benőtt bűzhödtt mocsárokból áll, melyek a léget főleg a meleg nappali órákban igen egészségtelenné teszik.

A tengerparton gyümölcsárusok öszvér hajcsárok és halászok tanyásznak faszínekben, s csak itt-ott látni egy bús kinézésű kávéházat vagy vendéglőt.

O. úr ajánlata folytán meglátogattam egy nichteroyi előkelő polgárt, ki nekem utasítást volt adandó, egy a városban tervezett magán tanoda ügyében. P. úr azonban, bár minden várható szivességgel fogadott, legjobb akarata mellett is csak kevés reménnyel bízott, mert mint mondá: „Ő ugyan azonnal bejárja ismerőseit, de nem hiszi hogy egy hó előtt össze lehetne irni 30—40 tanuló gyermeket, kevesebb pedig nem elég arra, hogy egy tanítónak annyit behozzon, a mennyiből megélhet.“

Igy tehát ez új tervemről le kellett mondani, mert én egy hónapig nem várhattam.

A szíves házi úrral a város keleti vidékére kirándulást is tevék, hol nem győztem eléggé gyönyörködni a czédrus, jaca, maçaran-duba, pitanga és paroba facsoportok szemlélésében, de még inkább a lakosok renyhességén, kik a várostól nem messze eső fentesebb föld-

ket is, melyek vad tropicus dudva növényekkel vannak elborítva, teljesen elhanyagolják.

Visszaérkezve a városba, néger bálnak voltunk tanuja, melynek tánczosai és tánczosnői uraiktól elkéredzve egy szűk utcza téres udvarán mulattak afrikai szokásaik szerint.

E négerék, mint azt az arcaikon levő vágásokról azonnal felismerénk, angolaiak voltak.

Tánczuk Bachus vulgarisabb italai általi neki hevitve Bellona és Terpsychore némi profanizált költészetét tünteté elő.

A férfiak, kik fejöket ős cacico modorban az ara, aguilla cocoi, tucán s más színes madarak tollaival ékesíték fel, bambusz lándzsákkal valóságos tánczesatát vívtak a vastag madzag húrokkal ellátott cocus guitarre erős pengetése, az aczél háromszög csengő hangja, és a timbale féle tompán szóló üstdob verése mellett. A férfiak lábaira bokától térdig, csörgő vaspántok voltak kötözve, s tánczközben — a mint azt a vivás mozdulatai megkivánták, jobbra-balra ugrándoztak, vagy a földre egész erővel toppantottak, s oly iszonyú csörtetéssel kísér-

ték a zene ütenyeit, hogy azt csak is ordításuk, és a nők fél vadállattias szerelmes visítgatása múlta felül.

Majd kettő-kettő egy nőért víva, ez pedig a vívók egyike vagy másikáért remegve; majd a nőket körben körül ujjongva, majd a lándzsákat fejük fölött összeütve keringtek dobogva-csörtetve vad kiáltások közt, afrikai fáradhatatlan tűzzel. Aztán a lándzsákat a földbe szúrva, azok hegyeit kettesével egymáshoz támaszták, s a tollakkal felczifrázott király büszke intésére, a legyőzöttek szerepét vívók szomorú dalokat hallatva bújtak át a lándzsarabiga alatt, mire a győztesek már enyelgőbb dallamok kíséretében tánczoltak az általuk választott nőekkel.

Talán tovább is néztem volna szórakozás kedvéért e látványos néger mulatságot, ha az est mindinkább nem közeledik.

Elbúcsuztam tehát nichteroyi új ismerősömtől, és siettem a gőzösre annyival inkább, mivel igen erős déli szél kezdett fújni.

Rio partján kiszállva, onnan ismerős csolnakosaimhoz mentem, s kiterjesztett vitorlák-

kal azonnal S. Antonio sziget felé indultunk.

Alig hogy a partoktól messzebb távozánk, a déli szél erősebben kezdett fúvólteni, s a fekete felhők időközönkénti villámai, melyek a komor alkonyt megvilágíták, és a távolról mind erősebben hallatszó menydörgés, tompa zúgás által kísérve, a közelgő vihar biztos hírnökei valának.

A nyugtalankodni kezdő habok már-már becsapkodtak kis bárkánkba, azonban a déli szél ránk nézve most épen a legjobb levén, csolnakunk orra villámsebességgel hasította a fehér tajtékbán csapkodó hullámokat, s néhány percz alatt elértük a partot.

Alig hogy a kolostorba felmentem, megérkezett a főrgeteg, s a sziget óriás fáit mint gyöngye nádszálakat ingadoztatva, borzasztó zugással verdeste a habokat a part szikláihoz. A zivatar eleinte sötét lepellel vonta be a tomboló tengerhullámokat, de csakhamar villám villámot ért, tűzfényt árasztva a hófehér habokra, mintha a láthatár égő tenger volna, míg néhány eget földet megrendítő mennydörgés

után megeredtek a sötét felhők vizei, s zuhany módra szakadt a zápor.

A sziget hegyoldalán megteltek a vízmosságok, és mint megannyi ujonnan támadt zúgó hegyi patakok rohantak a tengerbe, magukkal ragadva a közelökben levő darabfákat, banána törzseket, földdarabokat s óriás köveket, melyek a lejtőtől nyert és a víz sebesség növelte inderő által, rémitő robajjal ragadtattak a tengerparton levő sziklákon keresztül a neki bőszült tengerbe.

Az esti zivatar, mely oly gyakori a tropicus éghajlat alatt, alig tartott tiz perczig.

A szél teljesen megszűnt, a felhők oszlani kezdének, s a kikötő és város felett a tengerbe lenyúló szivárványiv ragyogott néhány perczig, mi közben a szálló félben levő nap a szigetek növényzetét, s a még a vihar-tól nyert mozgásban levő tengert búcsu arany sugaraival árasztá el, mintha egy titkos hang az elbűvölt természetnek a szálló fény nevében azt mondaná „a viszontlátásra!“ Még egy megnyugtató búcsusugár a természet lecsillapult kebelére, s a nap, a mennyég ezen

— a művészet által utánozhatatlan sőt nem
létében a lángelme éles képzelme által sem
elővarázsolható szépsége, a nyugati vidékek
bíbor felhői közt tűnt el.

A roppant hőség. Enjenho Velho külváros. Tropicus növényzet. A Jaqueira kenyérfa és gyümölcse. A „kigyók szigete.“ A fellegvár. Hajóda (dock) a sziklában. Hajógyár. Kütüő fák. A paroba fa. Fegyvertár.

Még néhány napot töltöttem S. Antonio szigetén és Rio de Janeioban.

Nagyobb kirándulást e rövid idő alatt nem tehettem, részint pénzhiány, részint még teljesen helyre nem állott egészségem miatt, melyre különösen a tulságos hőség igen rosz hatással volt. Bár úti sipkámát Braziliába érkeztem után azonnal széles karimájú portugál kalappal cseréltem fel, hogy a nap égető sugarai ellen legalább némileg védve legyek, mégis sétáimon sokszor alig tudtam elviselni azon szokatlan melegséget, melyhez még a siciliai nyár közepe sem hasonlitható.

A kora reggelt kivéve, még este is folyvást törülgetnem kellett nyakamat és arcomat az izzadságtól, mi annál kellemetlenebb volt, mert gondatlanságból fekete kalapot vévén, a nyakamon végig folyó izzadság kalapom színét néhány percz alatt inggallérommal közölte.

Pedig Rioban már ekkor az ősz, olykori, a léget pillanatnyira meghűtő szakadozott esőzésben mutatkozott.

Tulajdonképi folyvást borús esős évszak Rio de Janeiro környékén nincs, ragyogó tiszta kék eget csak rövid ideig tartó esőzések komoritják. Legtöbb eső van február végétől novemberig¹, de ez évszakban is sokkal több a derült, mint a borús nap.

A nagy melegség és gyengélkedésem daczára is azonban, bejártam a város nyugati részén szép termékeny síkságon fekvő, és rendszeren épített Enjenho Velho nevű külvárost, és az északra és délre levő külvárosokat.

Ez utóbbiak nem ugyan dögvést terjesztő sárbúzós hegyes-völgyes girbe-görbe utcáik,

hanem itt-ott elszórt szép villáik és kertjeik miatt érdekeltek.

Kellemesen gyönyörködtetek itt szemeimet: a Tucum pálma, nagy legyező alakú ernyő-leveleivel; az óriás pálmalevelű *Urania amazonica* (*Ravenala*); a *Zabucaya*; *Pao de rainha*; *Mora pinitima*; a 120—130 lábnyi magas *Castanheira*, a törzsökből épszőgben kinövő lábnyi hosszú leveleivel és a „*Nuz de Para*“ (*Para dió*) néven ismeretes 6—8 fontos ágyugolyó nagyságú héjban foglalt igen ízletes gyümölcsével.

Mi azonban mindenkélett meglepett, az a *Jaqueira* fajta kenyérfa volt. Gyümölcsei közül egy már akkor 1½ láb hosszú- és 1 láb szélesre fejlődött ki; de még mindig éretlen volt.

Egy szép példányt láttam a közönséges kenyérfából is (*artocarpus incisa*.) Mintegy 6 öl magas lehetett széles terebélylyel, azonban gyümölcse még csak akkor kezdett nőni.

A kenyérfa gyümölcséből a brazíliaiak gyúrt tésztát is készítenek, vagy azt nyersen cócus vajjal eszik, — egyébiránt e gyü-

mölcs nyersen, főve sülve egyformán igen ízletes. Rioba, hol az csak a kertekben tenyészik, nagyon sokat hoznak az Amazon vidékéről.

A külvárosok környékének megtekintése után [az Ilha das Cobrast (kigyók szigetét) néztem meg. E sziklás, a Sao Sebastiao erőd-től északra fekvő kis sziget csak igen keskeny vízszoros által van elválasztva a Praça dos Mineirostól, mely a Sao Bento kolostor környékével a város legészakiabb pontját képezi, ott hol a kikötő medenczéje szélesebb kezd lenni.

A sziget déli részén van a várost és a kikötő nagyrészét uralgó fellegvár, büszkén lobogtatva a brazíliai nemzeti és császári zászlót.

A sziget nyugati részén óriás sziklába épített hajóda van, vizlecsapoló géppel, valamint oldalhidakkal is ellátva. Ugyanakkor már a második hajóda építésén dolgoztak. A hajódától keskeny út vezet a sziget északi részére, a hajógyár műhelyeihez, hol a hajórészek a legkitűnőbb fákból készíttetnek.

A fák kitűnőségében Brazília sok tekintetben Indiát, sőt Columbiát is felülmulja, s amannak Teckjeivel, — valamint ennek óriás „Yew-tree“-jeivel, vagy Canada fáival Brazília fái: a Castanheira, Copaiba, Figueira, Guyaba, a Czedrus mintegy ötven fajtája, az Andiroba, Peckea, mind keménység, mind tartósság tekintetében nagyon is kiállják a versenyt, és bátran állithatni, hogy Brazília az építészeti fák többfélesége, nagy mennyisége és jósága tekintetében minden országok közt az első helyet foglalja el. Valamennyi fáit legkitűnőbbnek tartatik a paroba.

A hajógyárban majdnem kizárólagosan ebből dolgoznak. Közeledve a hajógyár ácsműosztályához, hol a parobát bárdolják, már megszűről éreztem azon kedves illatot, melylyel e fa a levegőt eltölti, s mely a legfelségesebb virágillattal is vetélkedik.

A sziget belseje fegyvertárul szolgál, a mennyiben valamennyi régi ágyú, mely az újabbak behozatala óta nyugalomba tétetett, ott tartatik, mindennemű golyóhalmazokkal

egyetemben, — a régi kőágyúgolyóktól kezdve, egész az űrlövedékekig, a mint azok időszakint e szabad ég alatti fegyver lomtárba lerakattak.

Elindulás Santa Catarinába. Találkozás egy volt garibaldista bajtárssal. Santa Catarina partjai. A santa catarinai tenger szoros.

Két hétnél tovább vártunk már a gőzösre, mely bennünket Santa Catarinába volt szállítandó.

Egy este épen a városból a s. antonio-i kolostorba hazajőve, örömmel vettem az értesítést az öreg felügyelőtől, hogy az „Apa“ nevű államgőzös Bahiából megérkezett, s a következő nap Santa Catarinába és Porto Alegré-be indul, — tehát hogy holnap jókor reggel, mikor a gőzösre szállító kikötői dereglye a szigetre érkezik, azok kik Santa Catarinába szándékoznak, készeu legyenek az indulásra.

Napkeltekor már a sziget partján vol-

tam holmimmal, a dereglye azonban, vagy jobban mondva nagy ócska komp, csak délbén érkezett meg.

A bemálházás nem tartott sokáig, és négy izmos néger azonnal megkezdte az evezést az Enchadas mellett horgonyzó gőzös felé, mely bár a teher épenséggel nem volt nagy, igen nehezen ment, miután ezen ócska nehézkes négyszögletes bárka, mely a tiszai kompoknak valóságos hasonmása volt, igen nehezen küzdött a kikötői tengerhabokkal, s a félig meztelenül és fedetlen fővel evező négerék ugyancsak beleizzadtak az erős munkába, hátrálva a hosszú vastag evező kezökben tartott végével egészen a komp hátuljába, hogy aztán azt mellök neki feszítésével tolhassák sebesen egész a komp elejéig.

Végre nagy kinlódás után szerencsésen a gőzöshez érkeztünk, melyet épen akkor vettek körül az egészségügyi, vám, rendőri stb. hivatalnokok, s az utasoktól búcsuzók csolnakai, úgy hogy csak este felé indulhatánk.

A nyílt tengerre kiérve, a partok az esti homályban nemsokára eltűntek szemeink elől.

mit előmozdított azon körülmény is, hogy a rio—santa catarinai partvonal a szárazföld felé hajló negyed kört képez, melynek húrján gőzöszünk haladt, s így mindinkább eltávozott a partvidéktől.

Az est szeles és híves volt, és a gőzöst a habok erősen hányták vetették. Azonban tengeri hosszabb útról jöve, e kis hullámozás és ingás már legkisebb kellemetlen hatással sem volt rám, sőt a tengeri fris lég igen felébresztette étvágyamat, mit ugyan az este csak alvással csillapíthaték, mivel a rendes úti adag u. m. mandioca liszt, szárított hús és thea kiosztása csak másnap reggel kezdetett meg, mire én előre nem számítva, még csak egy pár banánát se hoztam magammal.

Lefekvés előtt még sokáig beszélgettem egy jovialis francziával, kiben egy volt gari-baldista bajtársra ismertem, s ki éppen Rio Grande-ba utazott, hol 1861. óta kis kereskedést nyitott.

A régi bajtárság emlékére a volt legiónárius egy üveg igen finom bordeaux-i bort

keresett ki bőröndje lomjai közül, mit kedélyesen ki is űritettünk.

Útunk nem egészen két napig tartott. A reggeli napfényben nemsokára előtűntek a Serra de Santa Catarinának őserdő borította keleti lejtői, egy részét képezve azon hosszú hegylánczatnak, mely különféle nevek alatt mint Serra Tiuba, — Serra Frio, Serra Chápada, Serra das Almas, Serra Mantiqueira, Serra do Mar stb. a Rio Sao Francisco torkolatától kezdve Braziliának délkeleti tartományain és az uruguayi köztársaságon keresztül huzódik, és a Laplata folyam torkolatjánál fekvő Colonia del Sacramento városnál végződik, majdnem a 34. d. sz. fok alatt. E hegyláncz Ouro Prettónál a minas geraesi tartományban jó összeköttetésbe a brazíliai főhegyrendszerrel.

Mintegy 10 óra tájban reggel hatoltunk be a santa catarinai szorosba, mely a sziget és szárazföld közti fekvése által az erős déli szelek ellen óva levén, mind nagyságára, mind előnyösségére nézve méltán az első rangú kikötők közé számítatik.

Közeledvén a parthoz, itt is oly mámorító virágillatot éreztem, mint Rio de Janeiroban, csak hogy sokkal nagyobb mérvben, annyira hogy kiszállásom után még harmadnap is főfájásom volt e különben igen kellemes, de túl erős virágillattól, mígnem lassankint hozzá szoktam.

